

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 1.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้
 - 1.3 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่
2. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.2 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.3 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.4 องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.5 ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 2.6 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
3. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.1 การเปิดโอกาสในการเรียนรู้
 - 3.2 มโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ
 - 3.3 ความริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้
 - 3.4 การมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง
 - 3.5 การรักการเรียนรู้
 - 3.6 ความคิดสร้างสรรค์

3.7 การมองอนาคตในแง่ดี

3.8 ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

จากการศึกษาของนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการของการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สามารถอธิบายได้ตามเนื้อหา ดังต่อไปนี้

Marquardt (1996, pp. 21-22) ได้จำแนกการเรียนรู้ออกเป็น 3 ระดับ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ระดับบุคคล (individual learning) การเรียนรู้ระดับบุคคลมีความสำคัญ และเป็นขั้นตอนแรกที่บุคคลจะต้องมีการพัฒนาตนเองก่อนลำดับแรก การเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (learning how to learning) เป็นทักษะที่สำคัญ และจำเป็นในการเรียนรู้ โดยประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความต้องการของผู้เรียน (learner needs) คือ สิ่งที่ผู้เรียนต้องการ และสามารถนำไปใช้เพื่อความสำเร็จของการเรียนรู้

ประการที่สอง รูปแบบการเรียนรู้ (learning styles) คือ ลักษณะของแต่ละบุคคลที่ชอบ และมีอิทธิพลต่อการเรียนของพวกเขา มีรูปแบบของวิธีคิดที่แตกต่างกัน และมีวิธีการแก้ปัญหาแตกต่างกันไป

ประการสุดท้าย การฝึกอบรม (training) คือ การจัดกิจกรรมการสอน การฝึกอบรม ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้

2. การเรียนรู้ระดับกลุ่ม (group learning) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความพึงพอใจในทีม ซึ่งสามารถสร้างได้โดยการเปิดกว้างทางความคิดในมุมมอง แนวคิด สร้างคุณค่าของทีมให้อยู่เหนือคุณค่าของบุคคล และสร้างทีมให้เป็นที่ผสมผสานของสมาชิก องค์การควรส่งเสริมให้มีการพูดคุยถกเถียง ซักถามอย่างกว้างขวาง เปิดโอกาสให้คนใส่ความคิดเห็นของเขาลงไปในพื้นที่ เป้าหมาย และกระบวนการทำงานขององค์กร เปิดโอกาสให้พนักงานได้ร่วมกิจกรรมกันเป็นทีม

3. การเรียนรู้ระดับองค์กร (organization learning) การจัดการเรียนรู้ระดับองค์กร เป็นการจัดให้สมาชิกในองค์กร ได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในองค์กร การทำงานร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต หรือจากความผิดพลาดในการทำงาน ทำให้มีความเข้าใจ มีการแข่งขัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระดับองค์กร และสามารถขยายไปสู่การเรียนรู้และการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่ายได้

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547, หน้า 88-89) กล่าวว่า นักจิตวิทยาต่างก็ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้ โดยเฉพาะนักจิตวิทยาการเรียนรู้และนักจิตวิทยาการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การเรียนรู้” ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนถูกต้อง ตลอดจนทราบถึงแนวคิดและทัศนคติของนักจิตวิทยาทั้งหลายในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้

จากการศึกษาของ อังคณา พงศ์พนิตานนท์ (2548, หน้า 18) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการฝึกฝน หรือประสบการณ์ เช่น การขับรถ หรือการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ได้มีการปรับปรุงจนกลายเป็นปกติวิสัย ทฤษฎีการเรียนรู้จึงเป็นทฤษฎีที่ศึกษาพฤติกรรมและการพัฒนาการเรียนรู้ของคนที่สามารถอธิบายและให้เหตุผลถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้

ความหมายของการเรียนรู้

ความหมายของการเรียนรู้มีผู้ให้ความหมาย และอธิบายไว้มากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547, หน้า 91) และ Rogers (1986, p. 43) กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำได้ อันเนื่องมาจากการมีประสบการณ์ พฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับสิ่งเร้า และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวควรมีลักษณะที่ถาวรพอสมควร ซึ่งก็คือ การได้รับประสบการณ์นั่นเอง

วุฒิพล สกลเกียรติ (2546, หน้า 45) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของเราทั้งที่อยู่ในรูปแบบของสิ่งเร้า ประสบการณ์

การฝึกหัด และจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ นั้นเปลี่ยนแปลงไป โดยมีผลมาจากประสบการณ์หรือฝึกหัด และเกิดขึ้นอย่างถาวรไม่ใช่เป็นผลมาจากการเจริญเติบโต หรือวุฒิภาวะ หรือสภาวะที่มีผลมาจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความเมื่อยล้า และผลการใช้ยา

Rogers (1986, p. 43) กล่าวว่า การเรียนรู้ในความหมายของการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถที่จะพิจารณาได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นไปโดยที่ผู้เรียนอาจจะไม่ได้ตั้งใจ (unintended learning)

2. เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจ และต้องใช้ความพยายาม (purpose and effort) นั่นก็คือ ต้องมีการวางแผนในการเรียน การกำหนดขั้นตอนในการเรียน และผู้เรียนจะมีความรอบรู้เชี่ยวชาญหลังจากได้เรียนแล้ว

Megginson (อ้างถึงใน วุฒิพล สกลเกียรติ, 2546, หน้า 48-49) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลลัพธ์ (outcomes) การเรียนรู้ถึงสิ่งที่ต้องการให้บุคคลเรียนรู้และมั่นใจว่าเขาได้รู้และเข้าใจในสิ่งนั้นเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในทุก ๆ การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมที่ต้องการ ไปสู่การเรียนรู้จำเป็นต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจนไม่เช่นนั้นแล้ว บุคคลก็ไม่อาจจะรู้ว่าได้ว่า อะไรคือสิ่งที่คาดหวังสำหรับเขา หรือต้องการให้เกิดความสามารถอะไรในการเรียนรู้จะไร่นั้น ๆ ผลลัพธ์ที่ต้องการหรือตั้งใจให้เกิดนั้นอาจแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามการเรียนรู้วิธีการกระทำต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี บางครั้งอธิบายได้ว่าเป็น Vertical Learning

1.2 การกระทำในสิ่งที่บุคคลกระทำได้ หรือดีกว่า หรือต่างออกไป หรือถึงระดับมาตรฐานที่สูงกว่า ซึ่งอธิบายได้เป็น Vertical Learning เพราะบุคคลกำลังเพิ่มความสามารถของตนให้ได้ในระดับเดียวกับขีดความสามารถที่ระบุไว้หรือมีอยู่จริง

1.3 การกระทำสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งต่างจากความสามารถของบุคคลที่มีอยู่จริง ซึ่งอธิบายว่าเป็น Horizontal Learning เพราะบุคคลกำลังขยายขอบเขตความสามารถไปสู่สิ่งใหม่ ๆ

การเรียนรู้ทั้ง Vertical Learning และ Horizontal Learning เป็นการแสดงถึงผลลัพธ์โดยความเป็นจริงแล้ว การเรียนรู้ที่ทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพ ก็คือผลรวมของการเรียนรู้ทั้งสองประเภท

2. กระบวนการจะสัมพันธ์กับวิธีที่การเรียนรู้เกิดขึ้นมากกว่าผลลัพธ์ บางคนอาจเรียกว่าเป็น Approaches to Learning หรือ Methods of Learning เพื่อชี้ให้เห็นทางเลือกที่มีอยู่ที่บุคคลจะถูกกระตุ้นหรือเร้าให้เรียนรู้ ความจริงแล้วเรายังไม่รู้ถึงวิธีการที่สมองทำงาน ซึ่งเป็นกระบวนการภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความจำ การรับรู้ ความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการวิเคราะห์ อันนำไปสู่การเรียนรู้ แต่เชื่อว่า กระบวนการพื้นฐานที่นำไปสู่การเรียนรู้ของบุคคล คือ ประสบการณ์และการใช้ประสบการณ์นั้น ถ้าประสบการณ์ถูกขยายมากขึ้นเท่าไร การเรียนรู้บางประเภทก็จะเกิดขึ้นมากเช่นกัน ความแตกต่างในวิธีการ (methods and approaches) จะสัมพันธ์กับความแตกต่างในธรรมชาติของประสบการณ์เหล่านี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลับไปยังขอบเขตและธรรมชาติของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

Harris and Schwahn (1961, pp. 1-2) ได้แยกให้เห็นประเด็นที่สำคัญ ๆ 3 ประการซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ในฐานะเป็นผลผลิต (learning as product) โดยการเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ด้านสุดท้าย นั่นคือ ผลของการเรียนรู้ (outcome of learning) ซึ่งได้รับจากประสบการณ์

2. การเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (learning as process) โดยที่จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้จนกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

3. สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (learning as function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุที่สำคัญ ๆ ในการก่อให้เกิดการเรียนรู้ อาทิ แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) ซึ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งสิ้น

จากความหมายข้างต้นของนักการศึกษาต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่เกิดจากการดำเนินชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ควรมีลักษณะที่ถาวรพอสมควร เช่น ได้รับจากประสบการณ์ การฝึกฝน การฝึกหัด หรือสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการเรียนรู้

นักการศึกษาได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ไว้หลากหลาย ดังนี้
 สัจจิตรา ชนानันท์ (2548, หน้า 84-87) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. สมองและระบบประสาท อวัยวะส่วนสมองและระบบประสาท นับว่าเป็นองค์ประกอบแรกสุดที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ของบุคคล การเรียนรู้ใด ๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้หรือเรียนรู้ได้ไม่ดี ถ้าบุคคลนั้นมีความผิดปกติทางสมอง ส่วนระบบประสาทก็นับว่ามีผลต่อการเรียนรู้มาก เพราะระบบประสาททำงานสัมพันธ์กับสมอง เช่น การเรียนรู้จะใช้ประสาททางการได้ยื่นส่งข้อมูลไปสู่ระบบสมอง และทำการประมวลผล

2. ระดับสติปัญญาและความสามารถของแต่ละบุคคล บุคคลใดก็ตามที่มีระดับสติปัญญาสูงมักจะมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าบุคคลที่มีระดับสติปัญญาต่ำ ผลของการที่บุคคลมีระดับสติปัญญาแตกต่างกันนี้ ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันออกไป

3. ความจำและการลืม การจำจะมีส่วนช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จได้อย่างรวดเร็วและเรียนรู้ได้ดี ส่วนการลืมนจะเป็นอุปสรรคอันสำคัญเพราะจะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดขึ้น ลักษณะของการจำเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ เมื่อมีการเรียนรู้หรือมีการรับรู้สิ่งใด ๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นเป็นระยะเวลาหลายปี ก็ยังสามารถจำเหตุการณ์นั้นได้ ซึ่งลักษณะของการจำอาจจำแนกออกได้เป็นการจำที่มีอารมณ์เข้ามาร่วมด้วย เป็นการจำที่เกิดขึ้นเพราะความรู้สึก หรืออารมณ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น การจำชั่วคราว คือ การจำที่เกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น ๆ ในระยะแรกก็จำได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็จะลืม เป็นต้น การลืมนเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้เรียนรู้ไม่เกิดการเรียนรู้ โดยที่การลืมนมีสาเหตุมาจากหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น การลืมนเพราะเก็บกดในสิ่งที่ไม่ปรารถนาจะจำ หรือการลืมนเพราะไม่ได้ใช้หรือการรบกวน (proactive inhibition) ซึ่งการเรียนรู้เดิมไปขัดขวางการเรียนรู้ใหม่หรือการย้อนรบกวน (retroactive inhibition) ซึ่งเกิดขึ้นโดยสิ่งที่เรียนรู้อันใหม่ไปขัดขวางการเรียนรู้เดิมทำให้ลืมเลือนของเดิมไป

4. แรงจูงใจในการเรียนรู้ แรงจูงใจนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ นักวิชาการได้จำแนกประเภทของแรงจูงใจไว้ 2 ประเภท ประเภทแรก คือ แรงจูงใจปฐมภูมิ (primary motive) หมายถึง แรงจูงใจทางร่างกาย ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องมาจากความต้องการทางร่างกาย

โดยเฉพาะความรัก ความกระหาย ความต้องการทางเพศ ความต้องการพักผ่อน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากความต้องการของร่างกายทั้งสิ้น ประเภทที่สอง แรงจูงใจทุติยภูมิ (secondary motive) หมายถึง แรงจูงใจทางสังคมที่เกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ ยกตัวอย่างเช่น ความต้องการที่จะให้คนอื่นรัก ต้องการที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องการที่จะมีชื่อเสียง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดความต้องการขึ้นมา บุคคลจะมีการเรียนรู้เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา จะเห็นได้ว่า ในการเรียนรู้ใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนมีความรู้สึกรักอยากเรียน เต็มใจ และพร้อมที่จะเรียนแล้ว นั่นแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจของผู้เรียน เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกัน ถ้าบุคคลมีความพร้อมที่จะเรียนแต่ไม่ได้เรียนดังปรารถนาหรือสถานการณ์ไม่พร้อมที่จะเรียนก็จะทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจที่จะเรียน ดังนั้น แรงจูงใจในการเรียนรู้จึงเกิดจาก สาเหตุ 2 ประการ ได้แก่ แรงจูงใจอันเนื่องมาจากผู้เรียน และแรงจูงใจอันเป็นผลเนื่องมาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักอยากเรียนมากขึ้นเพียงใด

5. ความเหนื่อยล้ากับการเรียนรู้ บุคคลใดก็ตามที่เกิดความเหนื่อยล้าขึ้น ย่อมทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้ยาก แม้ว่าบุคคลนั้นมีความตั้งใจจริงที่จะเรียนรู้ หรือมีความเพียรและใช้ความพยายามมากเท่าใด ก็ไม่สามารถทำให้การเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จได้ นั่นอาจจะเป็นสาเหตุเนื่องมาจากบุคคลได้ใช้พลังที่มีอยู่ในร่างกายไปจนหมดสิ้นแล้ว ความเหนื่อยล้าที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น อาจมีสาเหตุเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ความเหนื่อยล้าที่เกิดขึ้นมาจากสภาพร่างกาย การที่ร่างกายใช้พลังงานมาก เช่น การออกกำลังกายหนัก การอดนอน การที่บุคคลมีสุขภาพทางร่างกายไม่สมบูรณ์เกิดความเจ็บป่วยบ่อยครั้ง การขาดสารอาหาร ที่มีคุณค่าต่อร่างกายจะทำให้บุคคลนั้นเหนื่อยล้าได้ง่าย และในประการที่สอง ความเหนื่อยล้าที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสภาพจิตใจ รวมทั้งความเหนื่อยล้าอันเป็นผลเนื่องมาจากการทำงานของสมอง นับว่ามีผลต่อการเรียนรู้มาก จะเห็นได้ว่า ในการเรียนรู้สิ่งใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนมีความรู้สึกรักเบื่อหน่ายต่อการเรียน ไม่อยากรับรู้สิ่งใหม่ ๆ แล้ว การที่จะเรียนรู้นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยความลำบาก เพราะสภาพทางจิตใจอ่อนล้า ด้วยเหตุนี้ การที่บุคคลเกิดความรู้สึกรักเหนื่อยล้าทางกายหรือใจ ควรที่จะให้บุคคลผู้นั้นได้รับการพักผ่อนที่เพียงพอเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมกับการเรียนรู้ในโอกาสต่อไป

6. ความตั้งใจหรือความสนใจในการเรียนรู้ใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนขาดความตั้งใจหรือขาดความสนใจในการที่จะเรียนรู้แล้วก็จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ไม่ดีเท่าที่ควร ในบางครั้ง การเรียนรู้นั้น ๆ อาจเกิดขึ้นได้ช้ามากหรือจะไม่เกิดการเรียนรู้เลยก็ได้ ฉะนั้น การที่ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใดให้ได้ผลดี จึงควรต้องเริ่มมาจากความตั้งใจและความสนใจที่อยากจะเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ ซึ่งความสนใจที่จะเรียนรู้มีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก ความสนใจที่เป็นผลเนื่องมาจากความสำเร็จ ในบางครั้ง ถ้าผู้เรียนประสบผลสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงครั้งเดียว ย่อมมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ มีความสนใจในงานนั้นมากยิ่งขึ้น ในที่สุดผู้เรียนย่อมเรียนรู้สิ่งนั้น ๆ ด้วยความตั้งใจและทำอย่างจริงจัง ประการที่สอง ความสนใจที่เป็นผลมาจากความต้องการ ถ้าบุคคลเกิดความต้องการสิ่งนั้นจะเป็นผลทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในสิ่งนั้นและมีผลทำให้บุคคลนั้นมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้ เพราะบุคคลมีการเรียนรู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา ประการที่สาม ความสนใจที่เป็นผลเนื่องมาจากความสามารถของบุคคลหรือความสนใจที่เกิดจากพรสวรรค์ที่แต่ละบุคคลมีอยู่ ลักษณะความสนใจเช่นนี้ทำให้บุคคลมีความตั้งใจในการเรียนรู้สิ่งนั้นได้เป็นอย่างดี และถ้ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นจะปรากฏว่า ผู้เรียนก็จะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

7. สภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ในการเรียนรู้ใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่มองดูสมจริง ย่อมทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น เช่น การหัดขับรถ ถ้าเพียงเราแต่บอกวิธีการโดยไม่ให้ผู้เรียนได้ทดลองขับด้วยตัวเอง ผลก็คือ ทำให้ผู้เรียนได้รู้เฉพาะวิธีการแต่ขาดการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง ดังนั้น การสอนขับรถจึงต้องประกอบไปด้วยการเรียนในห้องเรียนและการทดลองขับเพื่อให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ เป็นต้น

8. ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ข้อมูลย้อนกลับต่อผู้เรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้อมูลย้อนกลับจะมีผลต่อการตอบสนองการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับในขณะที่ทำงานหรือภายหลังเสร็จจากงานจะมีประโยชน์ต่อผู้เรียน คือ ข้อมูลย้อนกลับจะเป็นคำแนะนำหรือข้อควรระวังในการทำงานต่อ ๆ ไป

9. การเลือกวิธีการเรียนรู้แบบองค์รวมกับการเรียนรู้แบบเป็นส่วน ๆ (the choice of whole or part learning) เมื่อความซับซ้อนในการทำงานมีมากขึ้น และระดับการพึงพาในการทำงานมีสูง วิธีการเรียนรู้แบบเป็นองค์รวม และวิธีการเรียนรู้แบบแยกส่วนจะให้

ผลดีทั้งคู่ แต่เมื่องานมีความเป็นอิสระสูง ควรให้การเรียนรู้แบบเป็นองค์รวม แต่ถ้างานต้องมีการพึ่งพากันมาก ควรให้การเรียนรู้แบบเป็นส่วน ๆ จะดีกว่า

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ อังคณา พงศ์พนิตานนท์ (2548, หน้า 21) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้ง่าย ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ผู้เรียน ประกอบด้วย

- 1.1 จะต้องมีความพร้อม
- 1.2 มีความต้องการที่จะเรียน
- 1.3 มีประสบการณ์มาบ้างแล้ว
- 1.4 มีทัศนคติที่ดีและเห็นประโยชน์ต่อสิ่งที่จะเรียน

2. ตัวครู ประกอบด้วย

- 2.1 มีบุคลิกภาพดี
- 2.2 มีความรู้ในเนื้อหาที่สอนเป็นอย่างดี
- 2.3 มีวิธีการ เทคนิค ที่จะถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียน ได้หลายวิธี และแต่วิธีที่ใช้มีความเหมาะสมกับแต่ละเนื้อหาวิชา

- 2.4 ต้องรู้จักใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน

3. สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

- 3.1 มีบรรยากาศดี มีมนุษย์สัมพันธ์อันดี
- 3.2 มีสถานที่เรียน ตลอดจนอุปกรณ์ เช่น โต๊ะเรียน ม้านั่ง อำนวยความสะดวกและเหมาะสม

3.3 สถานที่เรียนมีอากาศถ่ายเทดี และบรรยากาศน่าเรียน

Gange (อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547, หน้า 91-100) กล่าวว่า การเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ 5 ประการ ดังนี้

1. ทักษะจากการฝึกหัด (motor skills) จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกภาคปฏิบัติ และได้ฝึกหัดกระทำอยู่เสมอ ๆ เช่น การฝึกหัดขับรถยนต์ เล่นเทนนิส
2. การเรียนรู้ทางด้านภาษา (verbal information) เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากได้รับข้อสนเทศ ข่าวสารและข้อมูล การจัดระบบข้อสนเทศการเรียนรู้ ความหมาย และเข้าใจภาษาที่ใช้ ตลอดจนเนื้อหาสาระนั้น

3. ความสามารถทางด้านสติปัญญา (intellectual skills) หมายถึง การเรียนรู้ ซึ่งปรากฏขึ้นได้โดยต้องมีความเข้าใจ และมีทักษะบางอย่างมาก่อน เช่น ในการคิดเลขเป็น จะต้องอาศัยการรู้ความหมายของตัวเลข ค่าของจำนวน ก่อนที่จะนำตัวเลขเหล่านั้นมาบวก ลบ คูณ และหาร เป็นต้น

4. ยุทธศาสตร์ทางด้านสมอง (cognitive strategies) เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการให้มีการกระทำซ้ำ (repeat) ในบางโอกาส โดยเฉพาะในด้านการฝึกความจำ

5. การเรียนรู้และทัศนคติ (attitude) การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติจะได้ผลดีที่สุดก็โดยการใช้ในลักษณะรูปแบบจำลองของบุคคล (human model) โดยอาศัยหุ่นรูปแบบจำลอง เป็นตัวอย่างให้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้ด้วยการใช้แรงเสริมแบบทดแทน (vicarious reinforcement) ให้กับผู้เรียนในเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมบางอย่างตามต้องการ เช่น การสอนคุณลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก ๆ ถ้าบอกให้เด็กรู้จักไหว้แสดงความเคารพแก่ผู้ใหญ่ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้ว เราก็จะให้รางวัลหรือแสดงความพอใจด้วยการชมเชย รวมทั้งการให้รางวัลอื่น ๆ เมื่อเด็กกระทำความดี หรือกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ทั้งนี้ก็จะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีในพฤติกรรมนั้น ๆ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ มีอยู่หลายประการ เช่น สติปัญญา สมอง อารมณ์ สภาพร่างกาย แรงจูงใจ ไปจนกระทั่ง การฝึกหัด การฝึกฝน ประสบการณ์ ซึ่งกล่าวได้ว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้เกิดจาก ปัจจัยภายในและภายนอกร่างกาย สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ เป็นต้น

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

มีนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายถึงแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

Knowles (1978, p. 48) ได้สรุปพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อนักศึกษาในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ประการหนึ่งที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง กล่าวคือ การนำตนเองซึ่งเป็นความรู้สึกส่วนลึกของผู้ใหญ่ที่มีความต้องการ และความรู้สึกถึงความสามารถในการนำตนเอง เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ใน

กระบวนการสืบหา และค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียน มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านความรู้ และทำหน้าที่ประเมินว่า เขากล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

การศึกษาของผู้ใหญ่มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และสามารถเอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของผู้ใหญ่ได้ดี ซึ่ง Knowles (1978) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยศาสตร์การศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียกว่า ทฤษฎี Andragogy โดย Knowles (1978, p. 31) มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ได้มากที่สุด เมื่อวิธีการ และเทคนิคการสอนทำให้ผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้อง (involved) ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่ง Knowles ได้สรุปทฤษฎี Andragogy โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานการเรียนรู้ 4 ประการ ดังนี้

1. มโนภาพต่อตนเอง (self-concept) เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้น ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองก็มีมากขึ้น ตามลำดับ และถ้าหากบุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเอง ได้เจริญวัย และมีวุฒิภาวะถึงขั้นที่จะควบคุมและนำตนเองได้ บุคคลก็จะเกิดความต้องการ ทางด้านจิตใจ เพื่อที่จะได้ควบคุมและนำตนเอง นั่นคือ ผู้ใหญ่จะมองตนเองว่าสามารถ ควบคุมตนเองได้โดยไม่ต้องมีพึ่งคนอื่น

2. ประสบการณ์ (experience) บุคคลเมื่อมีอายุและวุฒิภาวะมากขึ้น ก็ยังทำให้มี ประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น ตามลำดับ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนจะได้รับเป็นเสมือน แหล่งวิทยาการอันมหาศาลของการเรียนรู้ และในขณะเดียวกัน ประสบการณ์เหล่านี้ จะสามารถรองรับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง

3. ความพร้อม (readiness) ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนเมื่อเห็นว่า สิ่งที่เรียนไปนั้น มีความหมาย และมีความจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม ผู้ใหญ่เป็นผู้มีหน้าที่ การงาน มีบทบาท และสถานภาพทางสังคม ดังนั้น ผู้ใหญ่จึงพร้อมที่จะเรียนเสมอหากว่า สิ่งที่เรียนไปนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง นั่นคือ การเรียนไปเพื่อเป็นส่วนประกอบของ สถานภาพทางสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม

4. แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (orientation to learning) ผู้ใหญ่เป็นผู้มีบทบาทและ สถานภาพทางสังคม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนเพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่จะเรียนก็ต่อเมื่อความรู้ที่ได้รับจากการเรียนนั้น จะต้องนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยทันที เนื้อหาในการเรียนจะต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว เรียนแล้ว เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้ใหญ่จะไม่ยอมเสียเวลาในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2545, หน้า 57-58) ได้สรุปเกี่ยวกับ ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ตามแนวคิดของ Knowles ไว้ดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ (need and interests) ผู้ใหญ่มักเกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการ และความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้น การจัดกิจกรรมทั้งหลายเพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (life situation) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ จะได้ดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (life centered) ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ (analysis of experience) เนื่องจากประสบการณ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่าส่วนไหน ของประสบการณ์ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (self directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ คือ ความต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ บทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหา หรือค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียน (mutual inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่าน หรือเป็นสื่อสำหรับรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่า ผู้เรียนคล้อยตามเพียงใดเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ จะต้องจัดเตรียมในด้านนี้เพียงพอ เช่น รูปแบบการเรียนการสอน เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แต่ละคน (pace of learning)

Holden and Beardwell (อ้างถึงใน สุจิตรา รัตนันท์, 2548, หน้า 91-92) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ เพราะว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้และแนวทางในการคิด แต่อย่างไรก็ดี ประสบการณ์จากการทำงานเป็นระยะเวลายาวนานที่ผ่านมา จะเป็นแหล่งเพาะบ่มเอกลักษณ์ และความเป็นตัวตนของเขา ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้จึงต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังเป็นพิเศษ
3. ผู้ใหญ่พร้อมจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อเขาได้ตระหนักแล้วว่า เขาต้องการเพิ่มศักยภาพให้กับตนเอง ผู้ใหญ่จะไม่เรียนเพียงเพราะต้องการผลประโยชน์จากการเรียนรู้ ดังนั้น ประสบการณ์จากการเรียนรู้จะต้องตรงกับความต้องการ และสถานการณ์ของผู้เรียน
4. สิ่งทีกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มากที่สุด ได้แก่ ความต้องการทำตนให้เป็นที่ประจักษ์ การได้รับการยอมรับ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง

อุ๋นตา นพคุณ (2527, หน้า 82-86) กล่าวถึงข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ตามที่ Knowles ระบุไว้ ดังนี้

1. ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ (adult can learn) ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะลดลงเล็กน้อยตามอายุ ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยในด้านอื่น ๆ ไม่เกี่ยวกับสติปัญญา เช่น การเปลี่ยนแปลงในด้านร่างกาย
2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายใน (learning is an internal process) ผู้เรียนเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้หมายถึงว่า ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นให้เรียนรู้ได้ ตราบเท่าที่ตนเองต้องการจะเรียนรู้ และการเรียนรู้จะช่วยทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้แล้ว ผู้เรียนจะใช้ทรัพยากรแห่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เมื่อผู้เรียนคิดว่า สิ่งเหล่านั้นจะตอบสนองความต้องการ และเป้าหมายของตัวผู้เรียน และวิธีการที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดก็คือ วิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนผู้ใหญ่ค้นคว้าหาความรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed inquiry)
3. มีเงื่อนไขการเรียนรู้และหลักการสอนที่ดีกว่า (there are superior conditions of learning and principles of teaching) ในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่การกำหนดเงื่อนไขการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีหลักการสอนที่สอดคล้องกันกับเงื่อนไขที่ยืดหยุ่น มีความเป็นไปได้

ในเชิงปฏิบัติ รวมทั้งตอบสนองความต้องการของผู้เรียนผู้ใหญ่ จะช่วยให้เกิดพัฒนาการด้านการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนของผู้ใหญ่ Knowles (1975, pp. 34-37) ได้ใช้วิธีการเรียนการสอนผู้ใหญ่ หรือ Andragogical Process มาประยุกต์เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นบรรยากาศของความเป็นอิสระไว้วางใจกัน ให้เกียรติ เคารพในกฎเกณฑ์ร่วมกัน เคารพในความเป็นมนุษย์ร่วมกัน รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ ของสถานที่เรียนที่จะต้องเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

2. การวางแผนกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนอย่างเป็นระบบ

3. การศึกษาถึงความต้องการของผู้เรียนและผู้สอน

4. การกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ร่วมกัน

5. การออกแบบวิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน

และผู้สอน

6. การดำเนินกิจกรรมตามแผนและแบบที่กำหนด

7. การประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

นอกจากนี้ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547, หน้า 7-8) กล่าวถึงหลัก 10 ประการ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เหล่านั้นมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างมากในการเรียนรู้ และการฝึกอบรมผู้ใหญ่ โดยจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรพิจารณาและให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในการเรียนรู้ (motivation to learn)

นั่นคือ บุคคลจะเรียนรู้ได้ดีถ้าหากมีความต้องการในการเรียนสิ่งนั้น

2. สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (learning environment) ต้องมีความสะดวกสบายเหมาะสม ตลอดจนได้รับความไว้วางใจ และการให้เกียรติผู้เรียน (trust and respect)

3. ควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียนของแต่ละบุคคล และรูปแบบของการเรียนรู้ (learning) ที่มีความหลากหลาย

4. ต้องคำนึงถึงความรู้เดิม และประสบการณ์เดิม (experience) อันมีคุณค่า

5. ควรพิจารณาถึงการดูแลและให้ความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรู้ (learning content and activities)

6. ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาที่สอดคล้องกับความจริง (realistic problems) และนำการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา

7. ต้องให้การเอาใจใส่กับการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านสติปัญญา และทางด้านร่างกาย ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

8. ควรให้มีเวลาอย่างพอเพียงในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ การฝึกทักษะใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

9. ให้โอกาสในการฝึกภาคปฏิบัติจนเกิดผลดี หรือการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

10. ให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพ หรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ จนกระทั่งเขาได้แลเห็นถึงความก้าวหน้าว่า สามารถบรรลุเป้าหมายได้

จากการศึกษาของ จิดาภา สุวรรณฤกษ์ (2545, หน้า 47) ศึกษาพบว่า การที่ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น บุคคลนั้นควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ

1. สามารถกำหนดความต้องการการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
2. มีทัศนคติต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
3. สามารถกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสม สามารถเลือกวิธีการเรียนรู้หรือปรับใช้วิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ

4. ความสามารถทำให้เกิดแรงจูงใจและควบคุมตนเอง

5. มีความยืดหยุ่นในการกำหนดเป้าหมายการเรียน และการเลือกวิธีเรียน

6. รู้ว่าตนเองจะเรียนอย่างไรดี และรู้จักอ่อนจุดแข็งของตนเอง

7. มีความรู้และทักษะในการเรียนรู้

จากการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่สามารถนำตนเองได้ดี และการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะสอดคล้องกับประสบการณ์ และมุ่งไปในทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของผู้ใหญ่เอง ซึ่งแนวทางหรือวิธีการเรียนรู้หนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning)

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และสามารถตอบสนองการศึกษาตลอดชีวิต ตลอดจนการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นสิ่งที่มีมานานแล้ว มิใช่แนวคิดใหม่ รูปศัพท์ที่ใช้ คือ “Self-education” ซึ่ง Kulich (อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2542, หน้า 85) กล่าวว่า ก่อนที่ระบบโรงเรียนจะพัฒนาอย่างกว้างขวาง การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการแรกของแต่ละบุคคลเกี่ยวข้องด้วย และเมื่อย้อนไปในอดีต พบว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่สมัยกรีก เช่น Socrates, Aristotle, Caesar และ Alexander the Great เป็นต้น

Brockett and Hiemstra (1991, pp. 24-28) กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) ว่า เป็นการเรียนรู้ที่มีได้เกิดขึ้นจากการฟังคำบรรยายหรือทำตามที่ครูผู้สอนเสนอไป แต่อาจเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การเรียนรู้โดยบังเอิญ (random or incidental learning) เป็นผลพลอยได้จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่ผู้เรียนมิได้เจตนาที่จะเรียน แต่มีโอกาสดูเห็น จึงเกิดการเรียนรู้
2. การเรียนรู้จากกลุ่ม (collaborative learning) สมาชิกในกลุ่มจะจัดการเรียนรู้ให้กับสมาชิกด้วยกัน เช่น สอนกันเอง หรือเชิญวิทยากร ฯลฯ
3. การเรียนรู้ที่จัดโดยสถาบันการศึกษา (provider sponsored) โดยมีกลุ่มบุคคลจัดทำกับดูแล มีหลักสูตร มีระเบียบแบบแผน มีการให้คะแนน ให้ปริญญา หรือประกาศนียบัตร
4. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากเรียน ผู้เรียนมีความต้องการจะเรียน จะมีการวางแผนการเรียนนั้นด้วยตนเอง

จากการศึกษาของ เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิตร (2546, หน้า 13) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) มีผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาหลายท่านใช้คำต่างกัน ดังนี้ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง การเรียนรู้โดยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และยังมีคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน ดังนี้ การเรียนรู้ด้วยการวางแผนเอง (self-planned) การศึกษาคด้วยตนเอง (self-education/self-study) การสอนตนเอง (self-teaching) การเรียนรู้อย่างอิสระ (autonomous learning/independent study) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (discovery learning/the inquiry learning)

จากการศึกษาของ ปิยาภรณ์ ครอบจันทร์ (2546, หน้า 14) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีรากฐานมาจากแนวความคิดทางปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม (humanistic philosophy) ที่เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมีความใฝ่ดี มีความเป็นอิสระ และมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ซึ่งกล่าวได้ว่า แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่เป็นจริงได้สูงสุดตามศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น คำต่าง ๆ ที่ใช้มีความหมายที่เหมือนและใกล้เคียงกัน เช่น การศึกษาคด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างอิสระ การสอนตนเอง เป็นต้น ส่วนนักการศึกษาในประเทศไทยมีการใช้คำต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง เป็นต้น ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า Self-directed Learning

ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ได้มีนักการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ให้แนวคิดและความหมายไว้มากมาย ดังนี้

Knowles (1975, p. 18) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลริเริ่มที่จะเรียนรู้โดยจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้ ในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย คัดสรรทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ทั้งที่เป็นบุคคลหรืออุปกรณ์ คัดสรรวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

Hiemstra (1976, p. 49) และ Griffin (1983, p. 153) กล่าวว่า ผู้เรียนต้องรับผิดชอบในการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผลความก้าวหน้าการเรียนของตนเอง เป็นลักษณะซึ่งผู้เรียนทุกคนมีอยู่ในขณะที่อยู่ในสถานการณ์การเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ และทักษะที่เกิดจากการเรียนจากสถานการณ์หนึ่งไปยังอีกสถานการณ์หนึ่งได้ และเป็น

การจัดประสบการณ์เรียนรู้เป็นการเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง ความสามารถในการวางแผนปฏิบัติการ การประเมินผล การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นเฉพาะบุคคลและการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Tough (1976, p. 114) ที่กล่าวว่า เป็นการเรียนรู้สำหรับบุคคล จะเกิดขึ้นเมื่อคนใดคนหนึ่งผูกพันมุ่งมั่นกับการเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และพร้อมกันนั้นก็วางแผนการเรียนของตนเองด้วย ส่วน Brookfield (1984, pp. 59-63) กล่าวว่า การเป็นตัวของตัวเอง ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง มีความเป็นอิสระ โดยอาศัยความช่วยเหลือ การแหล่งภายนอกน้อยที่สุด นอกจากนี้ Skager (1978, p. 13) กล่าวว่า เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินผลของกิจกรรมการเรียน ทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคล และในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มการเรียนที่ร่วมมือกัน

สำหรับในประเทศไทย ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง กล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ (2541, หน้า 4) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ การเรียนรู้ที่บุคคลมีการวางแผน มีความรับผิดชอบ ควบคุมการเรียนรู้ และกำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์ที่จะพัฒนาความรู้และทักษะการเรียน โดยจะกระทำโดยตนเองหรือร่วมกับผู้อื่นก็ได้ และเลือกวิธีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน จะด้วยความช่วยเหลือสนับสนุนจากภายนอกตัวผู้เรียน หรือไม่ก็ตาม ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ เลือกเป้าหมาย แสวงหาแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้จนถึงการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ สมคิด อิศระวัฒน์ (2542, หน้า 16) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ กระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง (โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ต้องการก็ตาม) ผู้เรียนจะทำการวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะแจกแจงแหล่งข้อมูลการเรียน คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และประเมินผลการเรียนรู้นั้น ๆ

จากการศึกษาของ จีระวัฒน์ ยูวอมรพิทักษ์ (2544, หน้า 21) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการศึกษาของบุคคล โดยเริ่มจากความตั้งใจที่อยากจะเรียนรู้อันเกิดจากแรงขับภายในของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย วิธีการเรียนรู้ เลือกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษา รวมทั้งการวัดและประเมินผลด้วยตนเอง

จากการศึกษาของ ปิยาภรณ์ ครองจันทร์ (2546, หน้า 13) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความต้องการและริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มศักยภาพ หรือแก้ไขปัญหาในการทำงานของตนเอง โดยมีอิสระและความรับผิดชอบในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ ระยะเวลา คัดสรรทรัพยากรทางการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผลความสำเร็จในการเรียนรู้ของตนเอง

จากการศึกษาของ วรนุช ปัญจะวัตร (2548, หน้า 13) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หรือถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ควบคุมการเรียนรู้ และปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเอง โดยผ่านกระบวนการการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ที่แท้จริงของตนเอง กำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ที่จะพัฒนาทักษะการเรียน วางแผนการเรียน โดยเลือกและออกแบบยุทธวิธีการเรียนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การกำหนดสื่อการเรียนรู้แหล่งการเรียนรู้และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวิธีการและเกณฑ์การประเมินในบรรยากาศที่เป็นอิสระ โดยจะดำเนินการด้วยตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่นก็ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ วิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักถึงความต้องการและความสนใจของตนเอง โดยผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการริเริ่มการเรียนรู้ กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ เลือกแหล่งวิทยาการในการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง ตลอดเวลา และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเองด้วย อาจจะได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นหรือไม่ก็ตาม

ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นแนวคิดของการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life-long learning) และสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างดี ผู้เรียนสามารถพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง และสิ่งที่มีคุณค่าในตนเอง การศึกษาในปัจจุบันจึงสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความริเริ่มในการแสวงหาความรู้ และส่งเสริมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งจากการศึกษาของ จิดาภา สุวรรณฤกษ์ (2545, หน้า 45) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นลักษณะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ มีการสอดคล้องกับการพัฒนาทางจิต และธรรมชาติของมนุษย์ รวมทั้งเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ รวมถึงการเตรียมผู้เรียนที่ให้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานการศึกษตลอดชีวิต

การเรียนการสอนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองนั้น มีความสำคัญมากในปัจจุบัน ซึ่ง Knowles (1975, pp. 15-17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้ที่ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนได้มากกว่าผู้ที่เพียงผู้รับ หรือรอให้ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น ผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่าผู้รอรับคำสอนแต่อย่างเดียว
2. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สอดคล้องกับการพัฒนาทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า กล่าวคือ เมื่อตอนยังเด็กเป็นธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพิงผู้อื่น ต้องการผู้ปกป้องเลี้ยงดู และตัดสินใจแทน เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นก็ค่อย ๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปตามสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเอง และชี้หน้าตนเองมากขึ้น
3. พัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่นักเรียนนอก มหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น รูปแบบการศึกษาเหล่านี้ ล้วนผลัดภาระรับผิดชอบไปที่ผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคล และเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกที่แปลกใหม่กว่าเดิม มีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ และข้อเท็จจริงเช่นนี้ เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษา และการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

Brockett and Hiemstra (อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544, หน้า 12-13)

ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองในอีกแง่มุมหนึ่งไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดผลด้านบวกของการเรียน เช่น ผู้เรียนจดจำได้มากขึ้น เกิดความสนใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และความสนใจในเนื้อหาวิชามากขึ้น มีทัศนคติที่เป็นบวกต่อผู้สอนมากขึ้น มั่นใจในความสามารถเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น

2. การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีอิสระในการแก้ปัญหา ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น

3. หากผู้สอนให้ความไว้วางใจกับผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้อย่างเต็มที่ และทุ่มเทกับความรู้อีกเพื่อคุณภาพ

นอกจากนี้ Brockett and Hiemstra (อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544, หน้า 60-61) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ยังมีผู้เข้าใจผิดพลาด สรุปประเด็นได้ ดังนี้

1. การชี้นำตนเองเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในทุกคนเพียงแต่จะมีมากหรือน้อยเท่านั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การเรียนรู้

2. บทบาทของผู้เรียน คือ มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้เป็นหลักใหญ่และเป็นผู้ตัดสินใจวางแผนและเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experience) การดำเนินการตามแผนการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ทั้งหมดนี้ อาจเกิดขึ้นตามลำพัง หรือเกิดในกลุ่มผู้เรียนกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ที่ผู้เรียนจะร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของเขา

3. คำว่าการชี้นำตนเองในการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองจะเน้นความรับผิดชอบของผู้เรียน และเชื่อในศักยภาพที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ (never-ending potential of human)

4. การชี้นำตนเองในการเรียนรู้ก่อให้เกิดผลด้านบวกของการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนจดจำได้มากขึ้น เกิดความสนใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสนใจในเนื้อหาวิชาการ

มากขึ้น มีทัศนคติที่เป็นบวกต่อผู้สอนมากขึ้น มั่นใจในความสามารถเรียนรู้ได้ของตนเองมากขึ้น

5. กิจกรรมการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การเขียน การเสาะหาความรู้โดยการสัมภาษณ์ การศึกษาเป็นกลุ่มทัศนศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สอน การหาความรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์ หรือแม้กระทั่งการเรียนจากสื่อ เช่น ชุดการเรียน โปรแกรมการเรียน โปรแกรมการเรียนของคอมพิวเตอร์ รวมทั้งสื่อช่วยการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ

6. ในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองที่ประสบผลสำเร็จ ผู้อำนวยการความสะดวกต้องมีบทบาทในการร่วมปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นแหล่งความรู้ตามผู้เรียน ต้องการ มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน มีส่วนร่วมในการถ่ายโอนบทบาทการเรียนการสอน และสนับสนุนให้ผู้เรียนคิดอย่างแตกฉาน (critical thinking)

7. การชี้นำตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีอิสระในการแก้ปัญหา ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น

8. การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองสามารถเกิดขึ้นได้ในประชาชนทุกหมู่เหล่าไม่จำกัดเพียงกลุ่มใด เชื้อชาติใดเท่านั้น

9. หากผู้ให้ความไว้วางใจแก่ผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่จะเรียนรู้อย่างเต็มที่และทุ่มเทในการเรียนรู้เพื่อคุณภาพ

10. การเรียนรู้โดยชี้นำตนเองไม่สามารถแก้ไขปัญหาในการเรียนรู้ได้ทุกปัญหา ในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดบ้าง เช่น ในบางสังคม และวัฒนธรรม

ดังนั้น กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความสำคัญต่อผู้เรียนที่ไม่ต้องการรอรับความรู้จากผู้อื่นเพียงอย่างเดียว เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตามต้องการ และมีอิสระด้วยรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้เชี่ยวชาญหรือการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบัน เป็นต้น การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงมีลักษณะเด่นในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนอีกด้วย

องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้

Knowles (1975, pp. 40-44) ได้อธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองเกี่ยวกับการเรียนในการเรียนให้เพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และเพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึก และกระทำเช่นนี้หมุนเวียนกันไปจนครบทั้งสามคน ได้แสดงบทบาทครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยสังเกตการณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนร่วมกัน และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนมีบทบาทที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ โดยควรพิจารณาประเด็น ต่อไปนี้

2.1 ผู้เรียนควรจะศึกษาจุดมุ่งหมายของรายวิชา แล้วจึงเริ่มเขียนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของตนเอง

2.2 ผู้เรียนควรเขียนจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนเข้าใจได้และไม่คลุมเครือ

2.3 ผู้เรียนควรเน้นถึงพฤติกรรมที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น

2.4 ผู้เรียนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้

2.5 ควรกำหนดจุดมุ่งหมายของผู้เรียนในแต่ละระดับที่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

3. การวางแผนการเรียนรู้ ควรให้ผู้เรียนกำหนดแนวทางการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยผู้เรียนควรกำหนดแผนกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

3.1 ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง

3.2 การวางแผนการเรียนรู้ควรเริ่มต้นจากการที่ผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3 ผู้เรียนควรเป็นผู้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3.4 ผู้เรียนควรเป็นผู้ระบุวิธีการเรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับตนเองมากที่สุด

4. การแสวงหาแหล่งวิทยาการ เป็นกระบวนการศึกษาแหล่งวิชา การ และวิธีการค้นคว้าแหล่งวิทยาการมีความสำคัญต่อการศึกษาในปัจจุบัน มีความสำคัญ ดังนี้

4.1 ประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละด้านที่จัดให้ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ความหมาย และความสำเร็ของประสบการณ์นั้น ๆ

4.2 แหล่งวิทยาการ เช่น ห้องสมุด วัสดุสถานีนามัย ถูกนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

4.3 เลือกแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

4.4 มีการจัดสรรอย่างดี เหมาะสม กิจกรรมบางส่วนผู้เรียนจะเป็นผู้จัดเองตามลำพัง และบางส่วนเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

นอกจากนี้ Knowles (1975, pp. 44-47) ได้กล่าวถึง การแสวงหาแหล่งวิทยาการและทรัพยากรทั้งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์และบุคคล มีดังต่อไปนี้

1. แหล่งวิทยาการและทรัพยากรที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนเอง
2. แหล่งวิทยาการและทรัพยากรที่เป็นเสมือนวิทยาการ คือ ครูหรือเพื่อนผู้ที่สามารถช่วยเหลือร่วมมือกันในการบวนการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

3. แหล่งวิทยาการและทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

4. ทักษะต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยในการแสวงหาแหล่งวิทยาการและทรัพยากรได้สะดวกและรวดเร็ว เช่น ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการอ่าน เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การแสวงหาแหล่งวิทยาการเป็นส่วนสำคัญที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ เมื่อแหล่งวิทยาการและทรัพยากรนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการ และสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง

5. การประเมินผล ผู้เรียนควรจะได้ประเมินผลตามที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ว่า ต้องการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร การประเมินผลควรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปที่จะเกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยม โดยมีขั้นตอนในการประเมินผล ดังนี้

5.1 กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ให้แน่ชัด

5.2 ดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้มีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนการสอน

5.3 รวบรวมหลักฐานการตัดสินใจจากผลการประเมินผล ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อถือได้

5.4 รวบรวมข้อมูลก่อนเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบหลังเรียนรู้ว่า ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงใด

5.5 แหล่งของข้อมูล ควรจะแสวงหาข้อมูลจากครูและผู้เรียน

ดังนั้นการประเมินผล จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาของ วรนุช ปัญจะวัตร (2548, หน้า 12) ศึกษาพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น เพื่อน ครู การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในที่นี้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของตนเอง
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน
3. การหาแหล่งวิทยาการทั้งที่เป็นวัสดุและบุคคล
4. การเลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียน
5. การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียน

จากที่กล่าวมา องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนคิดริเริ่ม นับตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของตน กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ที่สามารถวัดได้ และตรงกับความต้องการที่จะเรียน มีการวางแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งการแสวงหาแหล่งวิทยาการและทรัพยากรที่เป็นทั้งวัสดุอุปกรณ์ และบุคคล และมีการประเมินผลความก้าวหน้าของการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงสามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองและเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ตลอดเวลา

ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มีคุณสมบัติบางประการที่เอื้อต่อวิธีการเรียน นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอรูปแบบหรือลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

Griffin (1983) ได้จำแนกรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองออกเป็น 5 กลุ่มความคิด คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นแนวความคิดของ Knowles แห่ง Michigan University สหรัฐอเมริกา ได้เสนอรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่เรียกว่า สัญญาการเรียนรู้ (learning contract) เป็นการมอบภาระงานให้แก่ผู้เรียนว่า จะต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ได้รับความรู้ตามเป้าประสงค์ และผู้เรียนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น

โดยจากแนวคิดข้างต้น Knowles (1975, p. 61) ได้สรุปลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยใช้รูปแบบของ learning contract ซึ่งจะบังเกิดผลดีต่อผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ดังนี้

1. ความเข้าใจถึงความแตกต่างทางด้านความคิดที่มีต่อผู้เรียน และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้นั้นคือ รู้ความแตกต่างระหว่างการสอนโดยตรงจากครูกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
2. มีแนวคิดเกี่ยวกับตนเองว่า เป็นบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับผู้อื่น และเป็นผู้ที่สามารถนำตนเองได้
3. ความสามารถที่จะสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน ๆ เพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นเหมือนสิ่งสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้และการช่วยเหลือบุคคลอื่น และการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น
4. ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างสมจริง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น
5. ความสามารถในการแปลความต้องการในการเรียน ออกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ในรูปแบบที่อาจจะทำให้การประเมินผลสำเร็จได้

6. ความสามารถในการโยงความสัมพันธ์กับผู้สอน ใช้ประโยชน์จากผู้สอน ในการทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายขึ้น และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษา
7. ความสามารถในการแสวงหาบุคคลและแหล่งเอกสารวิทยาการที่เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
8. ความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์ จากแหล่งวิทยาการและมีความคิดริเริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ
9. ความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลของข้อค้นพบต่าง ๆ ไปใช้ อย่างเหมาะสม

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สามารถวิเคราะห์ความต้องการ วางแผน ประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี

กลุ่มที่ 2 เป็นแนวความคิดของ Tough แห่ง Toronto University ประเทศแคนาดา ได้กำหนดโครงการเรียน (learning project) เป็นเรื่องชีวิตลักษณะและปริมาณการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองของประชาชนวัยผู้ใหญ่โดยทั่วไป

กลุ่มที่ 3 เป็นแนวความคิดของ Skinner ในเรื่องบทเรียนสำเร็จรูป แต่ Griffin ได้วิจารณ์ว่า วิธีนี้เป็นวิธีการเรียนด้วยตนเองตามข้อเสนอแนะของสื่อเท่านั้น มิใช่การเรียนรู้ ด้วยการนำตนเอง หากแต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการกำกับของครูมากกว่า

กลุ่มที่ 4 เป็นแนวความคิดในการจัดการศึกษาที่ต่างไปจากรูปแบบของสถานศึกษา ตามปกติทั่วไป ตัวอย่างกิจกรรมตามแนวความคิดนี้ เช่น การจัดการศึกษาในรูปของ ตลาดวิชา มหาวิทยาลัยเปิด และการศึกษาทางไกล

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั่วไป ซึ่งบุคคลต้องอาศัย การศึกษา การทดลอง และการค้นคว้าด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ Skager (1978, pp. 24-25) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ ด้วยการนำตนเองไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้ยอมรับตนเอง (self-acceptance) หมายถึง มีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง
2. มีความสามารถในการวางแผนการเรียน (planfulness) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- 2.1 รู้ถึงความต้องการ ในการเรียนของตนเอง
- 2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้
- 2.3 เป็นแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน
3. มีแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียน อยู่ในตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ ถูกลงโทษ เรียนเพื่อต้องการวุฒิบัตรหรือตำแหน่ง
4. มีการประเมินผลตนเอง (intemalized evaluation) สามารถที่จะประเมินผลตนเอง ได้ว่า จะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียน จะต้องยอมรับการประเมินผลภายนอกว่าถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น
5. การเปิดกว้างต่อประสบการณ์ (openness to experience) ผู้เรียนที่นำประสบการณ์ เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ ๆ อาจสะท้อนการเรียนรู้ หรือการจัดวางเป้าหมายโดยอาจ ไม่จำเป็นที่จะเป็นเหตุผล ในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมใหม่ ๆ ความใคร่รู้ ความอดทน ต่อความคลุมเครือ การชอบสิ่งที่ย่างยากลำบาก จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรม ใหม่ ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ อีกด้วย
6. การยืดหยุ่น (flexibility) การยืดหยุ่นในการเรียนรู้ อาจชี้ให้เห็นถึงความเต็มใจ ที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย หรือวิธีการเรียน และใช้ระบบการเข้าถึงปัญหา โดยใช้ทักษะ การสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึงการขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลว จะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้ยกเลิก
7. การเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) ผู้เรียนที่ดูแลตนเองได้ เลือกที่จะผูกพัน กับรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง บุคคลเหล่านี้สามารถที่จะตั้งปัญหา กับมาตรฐาน ของระยะเวลา โดยคำนึงถึงสิ่งที่ต้องการว่าลักษณะการเรียนรู้แบบใดที่มีคุณค่า และเป็น ที่ยอมรับ

สมคิด อิศระวัฒน์ (2542, หน้า 82) กล่าวว่า การที่บุคคลมีพฤติกรรมการเรียน แบบเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วจะนำไปสู่การที่บุคคลใฝ่รู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรมีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก สมัยครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้

ประการที่สอง ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง (self-resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการประเมินผล การเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องตระหนักในความสามารถ สามารถตัดสินใจได้ มีการรับผิดชอบต่อหน้าที่ และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี

ประการสุดท้าย ผู้เรียนต้องรู้วิธีการที่จะเรียน (know how to learn) นั่นคือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าเขาจะไปสู่จุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

จากแนวคิดดังกล่าว ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองควรเริ่มต้นจากความต้องการของตนเอง ตระหนักถึงความสามารถ รวมถึงทักษะและข้อมูลต่าง ๆ ของตนเอง แล้ววางแผนงานที่เหมาะสม ประเมินผลตนเองตลอดเวลา

จากการศึกษาของ พัชรา สัทธิง (2546, หน้า 21-22) ศึกษาพบว่า ลักษณะของผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจะมีลักษณะ 14 ประการ ดังนี้

1. มีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัยหรือประเมินความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง อาจจะโดยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม
2. เลือกแหล่งที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการเรียนรู้ และถ้าจำเป็นก็อาจหามาตรการอื่นในการเรียนที่ไม่ต้องเรียนรู้เองก็ได้
3. รู้จักพัฒนาเกณฑ์ที่ประเมินการเรียนรู้ของตนเอง โดยการค้นหาคำตอบและให้เหตุผล
4. รู้จักถามหาเหตุผลของการมีกฎระเบียบ กระบวนการ หลักการ และข้อสมมติฐานที่ยอมรับได้โดยปริยาย
5. ปฏิเสธที่จะเห็นด้วยหรือปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้
6. ตระหนักในทางเลือก ทั้งโดยยุทธศาสตร์การศึกษา และการแปลความหมาย และเลือกทางที่สอดคล้องกับแนวคิดและวัตถุประสงค์ของตนเองอย่างมีเหตุผล

7. ทบทวนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในฐานะเป็นพัฒนาการทางความรู้และสังคม และสามารถปรับยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้
 8. มองเป้าหมาย นโยบาย และแผนอย่างอิสระ โดยปราศจากแรงกดดันจากผู้อื่น
 9. พัฒนาความเข้าใจในความเป็นไปต่างๆ จนสามารถอธิบายกับผู้อื่นได้
 10. สร้างกรอบแนวความคิดได้ชัดเจนอย่างอิสระ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวความคิดเมื่อมีเหตุผล
 11. สามารถแสวงหาความรู้ได้เองด้วยความกระตือรือร้นอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่พึ่งการเสริมแรง หรือรางวัลจากผู้อื่น
 12. ระบุค่านิยมส่วนตัวและความสนใจของตนเองได้
 13. เต็มใจและสามารถยอมรับแนวความคิดอื่นที่ถูกต้อง และเผชิญกับการต่อต้านอุปสรรค รวมทั้งการวิจารณ์เป้าหมายของตนเองโดยปราศจากโทสะ
 14. สามารถประเมินข้อบกพร่องและข้อจำกัดของตนเองในฐานะผู้เรียนได้
- นอกจากนี้ จากการศึกษาของ จิตภา สุวรรณฤกษ์ (2545, หน้า 44) ได้สรุปว่า จากการรวบรวมเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจากนักการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ (ปี พ.ศ. 2545-2559) โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งมีทั้งหมด 13 ข้อ คือ
1. มีความสามารถในการกำหนดความต้องการการเรียนรู้ของตนเองได้
 2. มีความสามารถในการวางแผนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้
 3. มีความสามารถในการทำให้ตนเกิดแรงจูงใจและควบคุมตนเอง
 4. มีความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย การเลือกวิธีการเรียนและแหล่งการเรียนรู้
 5. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการฟัง อ่าน พูด เขียน
 6. มีความรับผิดชอบในตนเอง
 7. มีความสามารถที่จะเปิดรับประสบการณ์ใหม่
 8. ยอมรับตนเองและเห็นคุณค่าในตนเอง
 9. การประเมินตนเอง
 10. มีความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์
 11. มีทัศนคติที่ดีต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

12. มีทักษะในการสื่อสาร

13. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากเจตคติ และทัศนคติในเชิงบวกของบุคคล โดยบุคคลยอมรับตนเอง และมีความเชื่อว่า สามารถนำตนเอง สามารถเข้าใจความต้องการของตนเอง มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน ตลอดจนประเมินความก้าวหน้า เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยบุคคลมีแรงผลักดันจากภายในการเรียนรู้ของตนเอง อาจจะได้รับ的帮助เหลือจากผู้อื่นด้วยก็ได้

ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

มีนักการศึกษาอธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้

Tough (1976, pp. 95-96) ได้อธิบายขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจว่า ในกระบวนการเรียนรู้นั้นอะไรเป็นความรู้ ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจมองหาข้อผิดพลาด และจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้านทักษะ และรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน
2. การตัดสินใจจะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในข้อนี้ ผู้เรียนควรศึกษาว่า ตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิชาการการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบเสียเปรียบ การเข้าถึงระดับและความเหมาะสมของแหล่งวิชาการ หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูจากหนังสือ หรือบทความ ในห้องสมุด หรือร้านขายหนังสือ ก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งวิชาการบุคคล อาจตัดสินใจว่า บุคคลประเภทใดที่อาจให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้ และพยายามหาบุคคลเหล่านั้นซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวกสบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือแหล่งวิทยาการที่อาจใช้สะดวก

4. วางเป้าหมาย หรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน

5. ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด

6. ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรก้าวไปเท่าใด

7. พยายามหาเหตุผลเหตุที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การเรียนรู้อาจไม่ประสบความสำเร็จ หรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้อาจในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพ

8. การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลาหรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัว หรือการพักผ่อน โดยอาจจะขอร้องไม่ให้บุคคลอื่นรบกวนในเวลาที่กำลังศึกษาหรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทนเป็นครั้งคราว

9. กำหนดระดับความรู้และทักษะ หรือความก้าวหน้าของตนเองในด้านความรู้ หรือทักษะที่ต้องการ

10. การเข้าถึงแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปในสถานที่ต่าง ๆ พยายามหาหนังสือที่เหมาะสมในห้องสมุด ตลอดจนการเข้าพบบุคคลสำคัญที่เอื้อต่อการเรียน

11. การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็น สำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยาการ การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่าง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา

12. เตรียมสถานที่หรือดัดแปลงห้องเรียนที่เหมาะสมสำหรับการเรียน โดยคำนึงถึงความร้อนหนาว อากาศถ่ายเท และแสงสว่าง

13. เพิ่มขั้นตอนที่จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจ เพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียน หรือเพิ่มความพอใจ พยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสิ่งที่จะทำได้ มีดังนี้

13.1 หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ

13.2 พยายามเพิ่มความสุข และความยินดีในการเรียนรู้ หรือเพิ่มความสนใจ ในกิจกรรมในการเรียนรู้

13.3 จัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะเรียนรู้ หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่จะเรียนรู้

13.4 การเอาชนะความรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ที่มีสาเหตุมาจากความยากลำบากต่าง ๆ

13.5 บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตน

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิตร (2546, หน้า 25-27) ได้วิเคราะห์ถึงขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Whitehead และ Tough สามารถแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นปลุกเร้าความสนใจ (romance) เป็นขั้นแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบของการรับรู้ต่อความแปลกใหม่ที่ได้พบต่อความรู้ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ทำทนายสติปัญญา เป็นการตัดสินใจว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้น อะไรเป็นความรู้และทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะมองหาข้อผิดพลาด และจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้านทักษะและรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน

2. ขั้นการเรียนรู้รายละเอียด (precision) เป็นการเรียนรู้อย่างมีระบบ มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความจริงต่าง ๆ อย่างมีแบบแผนการตัดสินใจว่าจะเรียนรู้อะไร กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในขั้นนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่า ตนเองมีความต้องการเฉพาะในเรื่องอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิชาการการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบเสียเปรียบ วิธีเรียน ระดับความเหมาะสมกับแหล่งวิชาการ หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจศึกษาจากหนังสือ หรือบทความในห้องสมุด หรือร้านขายหนังสือก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งวิชาการบุคคล อาจตัดสินใจเลือกแหล่งใดหรือบุคคลประเภทใดที่จะให้เนื้อหาวิชาการที่ต้องการได้ และพยายามหาบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด โดยมีขั้นการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 การตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจจะเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวกสบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือแหล่งวิชาการที่ใช้ได้สะดวกในการวางแผนเป้าหมาย หรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน

- 2.2 ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด
 - 2.3 ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาจะก้าวไปเท่าใด
 - 2.4 พยายามหาเหตุผลที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ หรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน ไม่มีประสิทธิภาพ
 - 2.5 การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลา หรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัวหรือการพักผ่อน โดยอาจขอร้องไม่ให้บุคคลอื่นมารบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทนเป็นครั้งคราว
 - 2.6 การศึกษาจากแหล่งวิทยาการที่เหมาะสม หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสม ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปศึกษาค้นคว้าในที่ต่าง ๆ พยายามหาหนังสือที่เหมาะสมในห้องสมุด ตลอดจนการเข้าพบบุคคลสำคัญที่เอื้อต่อการเรียน
 - 2.7 การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็นสำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยาการ การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่าง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา
 - 2.8 เตรียมสถานที่หรือตัดแปลงห้องที่เหมาะสมสำหรับการเรียน การศึกษาค้นคว้าโดยคำนึงระดับอุณหภูมิที่เหมาะสม อากาศถ่ายเทได้ดี และแสงสว่างเพียงพอ
3. ขั้นหาข้อสรุป (generalization) เป็นระยะที่เกิดความรู้ ความเข้าใจ พบข้อสรุปหลักเกณฑ์ต่างๆ แล้วเริ่มมีความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กำหนดระดับความรู้ทักษะ ความก้าวหน้าของตนที่ได้รับ เป็นความรู้ หรือทักษะที่ต้องการหรือไม่
4. ในแต่ละขั้นตอนหากเกิดปัญหา ผู้เรียนจะต้องหาสาเหตุและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจเพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียน หรือเพิ่มความพึงพอใจพยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสามารถทำได้ ดังนี้
- 4.1 หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ
 - 4.2 พยายามเพิ่มความสุขและความยินดีในการเรียนรู้ หรือเพิ่มความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้
 - 4.3 การจัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะเรียนรู้ หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่จะเรียนรู้

4.4 การเอาชนะความรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ ที่มีสาเหตุมาจากความยากลำบากต่าง ๆ

4.5 บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีขั้นตอนในการวางแผนการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการพิจารณาข้อผิดพลาดของรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบันของตนเอง จากนั้นจึงเลือกกิจกรรมที่จะเรียนรู้ วิธีการ อุปกรณ์ ตั้งเป้าหมาย สถานที่ที่เหมาะสม ตลอดจนระยะเวลาในการเรียนรู้ และมูลเหตุที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียน สามารถสร้างแรงจูงใจ เพื่อเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียนรู้ ซึ่งในขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทำให้ผู้เรียนสามารถวางแผนการเรียนได้เหมาะสมกับกิจกรรมและสามารถวิเคราะห์อุปสรรคการเรียนได้ดี อีกทั้งทำให้เกิดแรงจูงใจจากภายในการเรียนรู้อีกด้วย

ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

Guglielmino (อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544, หน้า 14) กล่าวว่า ความพร้อมในการเรียนรู้โดยการนำตนเอง (self-directed learning readiness) ที่หมายถึงระดับ (degree) ที่บุคคลรับรู้ (perceive) ตนเอง ว่ามีทักษะและทัศนคติ (attitude) เกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยการชี้นำตนเอง ซึ่งหมายถึง การที่ผู้เรียนจะด้วยการช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภายนอก ตัวผู้เรียนหรือไม่ก็ตาม ริเริ่มการเรียนรู้ เลือกเป้าหมาย แสวงหาทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ จนถึงการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเอง นอกจากนี้ นักการศึกษาผู้ใหญ่ชื่อ Landers (อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544, หน้า 15-16) ได้สนใจ เครื่องมือ Self-directed Learning Readiness Scale โดยศึกษากับนักศึกษามหาวิทยาลัยของ Syracuse University จำนวน 94 คน พบว่า องค์ประกอบทั้ง 8 ด้านนั้น แต่ละองค์ประกอบสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยทางสถิติกับคะแนน Self-directed Learning Readiness Scale--SLRS นอกจากนี้ พบว่า มีค่าถ้อยย่อในเครื่องมือ SLRS เพียง 6 ข้อเท่านั้นที่มีจุดอ่อนทางสถิติ (be weak statistically) ผลการศึกษายืนยันว่า เครื่องมือ SLRS มีความเชื่อมั่นชนิดความสอดคล้องภายใน (internal reliability) สูงมาก

Guglielmino (อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544, หน้า 14-15) กล่าวถึงองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน ประกอบด้วย

1. การเปิดโอกาสในการเรียนรู้
2. มโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ
3. ความริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้
4. การมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง
5. การรักการเรียนรู้
6. ความคิดสร้างสรรค์
7. การมองอนาคตในแง่ดี
8. ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

การเปิดโอกาสในการเรียนรู้

Cropley (1997, p. 118) ได้เสนอว่า ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ได้รับการจัดเตรียมให้มีเครื่องมือทางปัญญาและการคิดเป็นอย่างดี ได้แก่ มีความคุ้นเคยกับสาขาวิชาต่าง ๆ รวมทั้งทักษะที่หลากหลาย มีความคุ้นเคยกับการสร้างความรู้ และไม่ยึดติดกับข้อเท็จจริง มีทักษะในการปรับเครื่องมือการเรียนรู้และโครงสร้างของเนื้อหาวิชาให้เหมาะสมในการใช้งานใหม่ ๆ และตระหนักในความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดการใช้ปัญญากับชีวิตจริง

2. เป็นผู้มีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่ง ได้แก่ มีกลยุทธ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้เป็นกลุ่ม การเรียนรู้ตามลำพัง มีเครื่องมือที่เป็นทักษะการเรียนรู้ที่ดี เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการสังเกต และการฟัง รวมทั้งสามารถเข้าใจการสื่อสาร แบบไม่ใช้วาจาได้ มีเครื่องมือที่เป็นทักษะทางปัญญาขั้นพื้นฐานอย่างดี เช่น การใช้เหตุผล การคิดแบบมีวิจารณญาณ และการแปลความหมายข้อมูล และมีทักษะในเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น เครื่องพิมพ์ คอมพิวเตอร์ สื่อและชุดการสอนต่าง ๆ

3. เป็นผู้มีความมุ่งมั่นในการที่จะดำเนินการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ตระหนักในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วรวมทั้งผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อการดำรง-

ชีวิตในสังคม ความรู้ และทักษะในการทำงาน ตระหนักว่า การเรียนในโรงเรียนเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ในชีวิตเท่านั้น ตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบของตนเองที่จะต้องแสวงหาความรู้ ทักษะ และเจตคติใหม่ ๆ และตระหนักว่า การเรียนรู้เป็นเครื่องมือเบื้องต้นในการสร้างความก้าวหน้า และการพัฒนาของบุคคลและสังคม

นอกจากนี้ Medel-Anonuevo, Ohsako, and Mauch (2001, pp. 8-11) ได้เสนอคุณลักษณะที่สำคัญของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. เป็นนักสำรวจผู้ตื่นตัวและสร้างสรรค์ของโลก (the learner as an active and creative explorer of the world) ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นผู้กระทำการเรียนรู้ แสวงหาข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ด้วยตนเอง จากการตั้งสมมติฐาน การรับรู้ ค่านิยมของตน เจตคติ แรงบันดาลใจ รูปแบบการคิดของตนเอง และอื่น ๆ รวมทั้งสามารถเตรียมความพร้อมในการพัฒนาตนในอนาคต ตั้งสมมติฐาน และทำการทดสอบได้ การเรียนรู้จะเป็นการกระทำระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของเขา

2. เป็นผู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของตนเองได้ (the learner as a reflexive-agent) ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีศักยภาพในการตอบสนองการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้วิธีการเรียน การแก้ปัญหาด้วยตนเอง การตั้งคำถามกับตนเอง การวิเคราะห์ วิจัยกระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ของตนเองอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งรากฐานสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนรู้มีคุณลักษณะเช่นนี้ คือ การที่ผู้เรียนรู้มีความเข้าใจ และจัดการกระบวนการเรียนรู้ และผลของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-actualizing agent) ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นผู้ที่ชักนำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมการเรียนรู้ได้อย่างเป็นปกติ เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน มีแรงจูงใจทั้งภายใน (intrinsic) เช่น ความใฝ่รู้ ความอยากรู้อยากเห็น และแรงจูงใจจากภายนอก (extrinsic) ในการเรียนรู้

4. เป็นผู้ประสานบูรณาการการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ (the learner as an integrator of learning) ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นผู้ที่สามารถบูรณาการความคิด (thinking) ความรู้สึก (feeling) และการกระทำ (action) เข้าด้วยกันได้ เช่น การนำความคิดและเจตคติต่อการเรียนรู้ไปสู่การกระทำที่เป็นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจริง นอกจากนี้ การบูรณาการยังรวมถึงการที่สามารถจัดการเรียนรู้ของตนเอง โดยใช้แหล่งและโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ใช้ประโยชน์จากทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ไม่ว่าจะในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากเนื้อหาต่าง ๆ ได้

จากการศึกษาของ จินตนา ศิลปรัตน์ (2545, หน้า 52) ศึกษาพบว่า การเปิดโอกาสในการเรียนรู้ (openness to learning opportunities) หมายถึง มีความสนใจในการเรียนรู้ มีความคาดหวังที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ความพึงพอใจกับความคืบหน้า เห็นว่า แหล่งความรู้มีแรงดึงดูดใจ อดทนในการหาคำตอบ ยอมรับ และใช้ประโยชน์จากคำวิจารณ์ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ ส่งผลต่อบุคคลในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนใจศึกษา และหาคำตอบในทุกเรื่องที่ตนเองต้องการรู้

มโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ

พรรณณี ช. เจนจิต (2538, หน้า 388-390) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ (self-concept) เป็นแนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม อัตมโนทัศน์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อที่แต่ละคนมีต่อตนเอง คือ ภาพของตนเอง ซึ่งเกิดจากความคิด ความรู้สึก เจตคติ การรับรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสติปัญญา ความคิด ความสามารถ ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งรูปลักษณะทางด้านร่างกาย ความสามารถ และคุณค่าของตนเอง เป็นเรื่องของการประเมินและการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรม ซึ่งการแสดงพฤติกรรมของคนเกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ของบุคคลนั้น มิใช่ดูจากสายตาทภายนอก ทฤษฎีดังกล่าวอธิบายว่า ทำไมคนแต่ละคนจึงรับรู้เกี่ยวกับตนเองเช่นนั้น และมีผลอย่างไรต่อพฤติกรรมของเขา ให้ความสนใจเกี่ยวกับเจตคติที่แต่ละคนมีต่อตนเองว่า มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมและช่วยทำให้เข้าใจ การรับรู้ความต้องการ และเป้าหมายในชีวิตของคน ๆ นั้น อัตมโนทัศน์ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ใครจะแสดงพฤติกรรมเช่นใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเขามีความรู้สึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ในลักษณะใดบวกหรือลบ ถ้าอัตมโนทัศน์ในทางบวกก็จะมีพฤติกรรมในทางบวก เช่น ประเมินตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนเอง นับถือตนเอง ยอมรับตนเอง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ส่วนผู้มีอัตมโนทัศน์ในทางลบ ก็จะเป็นผู้ที่ประเมินตนเองในทางลบ มองตนเองต่ำต้อย ไร้คุณค่า ไม่ยอมรับตนเอง มองตนเองไม่มีความสามารถ มีอารมณ์น้อยเนื้อต่ำใจ เหวง ว่าเหว

Bandura (1986, pp. 112-114) กล่าวว่า หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ที่บางครั้งอาจมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีความแปลกใหม่ที่ไม่สามารถทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งสภาพการณ์เหล่านี้มักจะทำให้บุคคลเกิดความเครียดได้ การรับรู้ความสามารถของตนนี้มีได้ขึ้นอยู่กับทักษะที่บุคคลมีอยู่ขณะนั้นเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลว่าเขาสามารถทำอะไรได้ด้วยทักษะที่เขามีอยู่ โดยแหล่งที่มาของการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีดังนี้

1. ความสำเร็จจากการกระทำด้วยตนเอง (performance accomplishment) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลมากที่สุด เนื่องจากความสำเร็จจากการกระทำนั้นเป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้รับโดยตรง การที่บุคคลทำงานแล้วประสบความสำเร็จซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้งจะทำให้บุคคลมีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองเพิ่มมากขึ้น แม้บางครั้งจะเกิดความล้มเหลวบ้าง แต่บุคคลจะมองว่าความล้มเหลวนั้นมาจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความพยายามไม่พอ หรือใช้วิธีการทำงานที่ไม่เหมาะสมมากกว่าที่จะบอกว่าเขาไม่มีความสามารถ และบุคคลจะใช้ความล้มเหลวเป็นบทเรียนให้ตนใช้ความพยายามในการทำงานให้มากขึ้น

2. การเห็นประสบการณ์ของผู้อื่นประสบความสำเร็จ (vicarious experience) การที่จะเห็นบุคคลอื่นที่คล้ายคลึงกับตนประสบความสำเร็จก็สามารถเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนได้ คือ บุคคลจะเห็นว่า ตนก็มีความสามารถที่จะทำกิจกรรมในทำนองเดียวกันได้สำเร็จเช่นเดียวกัน ความเหมือนกับการเห็นประสบการณ์ของผู้อื่นประสบความสำเร็จ และความหลากหลายของตัวแบบ

3. การพูดยุทธ (verbal persuasion) เป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่จะทำให้บุคคลเชื่อว่า เขามีความสามารถที่จะทำกิจกรรมให้สำเร็จได้ การพูดยุทธที่ได้ผลต้องเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ การพูดยุทธจะเกิดผลในทางการเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนเองหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของผู้ชักชวน การให้ผลป้อนกลับ การเพิ่มความพยายาม

4. สภาวะทางกายและอารมณ์ (physiological and affective state) บุคคลมักใช้ข้อมูลทางกายและอารมณ์ในการประเมินความสามารถของตนเอง บุคคลจะคาดการณ์ว่า

คนทำได้สำเร็จเมื่อภาวะทางกายปกติ ไม่เครียดหรือเหนื่อยอ่อน ภาวะทางกายและอารมณ์ จะส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้ ประสบการณ์เดิม ระดับของภาวะทางกายและอารมณ์ การอนุมานสาเหตุของภาวะทางกายและอารมณ์ และลักษณะทางอารมณ์

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น การที่บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเอง ส่งผลให้สามารถจัดการวางแผนได้ดี ทั้งเรื่องการเรียนรู้ และการทำงาน สามารถมองความยากลำบาก เป็นความแปลกใหม่ ทำทนายได้ และดำเนินการทุกอย่างด้วยความมั่นใจ

ความริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้

จากการศึกษาของ เพอร์วี่ แก้วตา (2546, หน้า 7) ศึกษาพบว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นลักษณะของบุคคลที่มีความคิดเป็นของตนเอง มีจิตใจมั่นคง ไม่อ่อนไหว ไม่เชื่อโดยไร้ซึ่งเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นกล้ารับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ กล้าแสดงความคิดเห็น ในทางที่ถูกที่ชอบ ที่จะลงมือทำอะไรด้วยตนเอง ยอมรับความผิดพลาดอันเกิดจากการกระทำ ของตนเอง ไม่หนีปัญหา มีความคิด และการกระทำที่สร้างสรรค์ แปลกใหม่ มีความพยายาม อดทน เคารพต่อคน สอดคล้องกับการศึกษาของ วลัยกรณ์ คำมา (2548, หน้า 6) ศึกษาพบว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อตัวเอง ซึ่งประกอบไปด้วย ลักษณะการมีความมั่นคงทางจิตใจ การมีความกล้า มีการพึ่งพาตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีความสามารถในการปรับตัว ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นลักษณะบุคลิกภาพ อย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อบุคคลอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้บุคคลตระหนักในคุณค่าและ ความสามารถของตนเอง กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มีความเป็นผู้นำ ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นลักษณะบุคลิกภาพ ที่ควรปลูกฝังให้มีขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะเป็นการวางรากฐานสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มี คุณภาพต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาของ อังคณา อธิศิลาวทษ์ (2548, หน้า 21) ศึกษาพบว่า บุคคลที่มี ลักษณะความเชื่อมั่นในตนเองมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มีความเป็นตัวของตัวเอง
2. มีความกล้าในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เช่น กล้าพูด กล้าตัดสินใจ กล้าคิด
3. มีความพอใจในตนเอง
4. เห็นคุณค่าของตนเอง
5. พึ่งพาตนเอง
6. มีความมั่นคงทางจิตใจ
7. มีความเป็นผู้นำ

จากการศึกษาของ บั้วเรียน โทสวัสดี (2542, หน้า 16) ศึกษาพบว่า การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง มีดังนี้

1. ศึกษาความรู้อย่างไม่ลดละ การศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่รักความก้าวหน้า จะต้องเป็นนักศึกษานักค้นคว้า คนที่ยิ่งฉลาดมากยิ่งเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมาก คนที่ไม่ยอมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ก็ไม่มีทางที่จะก้าวหน้าไปได้ไกล อนาคตก็จะไม่แจ่มใส การศึกษาอาจปฏิบัติได้ดังนี้ คือ อ่านให้มาก ฟังให้มาก บันทึกให้มาก และคิดให้มาก

2. มีการวางแผนงานที่ดี ในการกระทำทุกชนิดหากวางแผนไว้ดีแล้ว งานนั้นก็ถือว่าสำเร็จไปครั้งหนึ่งแล้ว

3. ทำใจดีสู้เสือ หรือยิ้มรับได้เมื่อมีภัยมา เช่น ในการพูดต่อที่ชุมนุมชน เมื่อผู้พูดเกิดความประหม่า ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง วิธีแก้ก็คือ ปลุกใจตนเองให้เข้มแข็งนึกเสียว่าเราก็คนเขาก็คน

4. ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สิ่งสุดท้ายที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองก็คือ ลงมือปฏิบัติการที่เราเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความคิดริเริ่มและความมีอิสระในการเรียน ทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น และสามารถสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ ปรับเปลี่ยนความรู้ อีกทั้งยังกล้าคิดกล้าทำในสิ่งใหม่ ๆ สามารถทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ และได้นำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

การมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

กรมการศาสนา (2526, หน้า 42-43) ระบุว่า ลักษณะบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ชื่อตรงต่อหน้าที่
2. ตำนีกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตนเอง
3. รู้จักวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระเบียบ
4. มุ่งมั่นตั้งใจใช้วิชาความรู้และสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่การงานทุกประการ
5. ขอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานทุกอย่าง
6. พยายามปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติหน้าที่การงานที่บกพร่องให้สมบูรณ์ดียิ่งขึ้น
7. พยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จรวดเร็วเรียบร้อยด้วยความเต็มใจและจริงใจ
8. เคารพในสิทธิเสรีภาพและความคิดเห็นของคนอื่นเป็นปกติวิสัย

จากการศึกษาของ ภารดี ศรีทอง (2543, หน้า 6) ศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบต่อการเล่าเรียน หมายถึง พฤติกรรมการเรียนด้วยความเพียรพยายาม เอาใจใส่ต่อการเรียน เข้าห้องเรียนสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือทำแบบฝึกหัดก็ทำเต็มความสามารถ ขอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำไม่ว่าผลงานนั้นจะออกมาด้านบวกหรือด้านลบ และพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องสมบูรณ์ด้วยตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ กองศรี เจริญชม (2547, หน้า 10-12) ศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีความตั้งใจ เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการเรียนให้สำเร็จลุล่วงด้วยความขยันหมั่นเพียร มานะบากบั่น ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ต่อเวลา เพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามความมุ่งหมาย และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้จากการศึกษาของ พรรณี ทับทอง (2545, หน้า 5) ศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีความรับผิดชอบด้านการเรียนเป็นนักเรียนที่สามารถปฏิบัติภารกิจที่ตนกระทำได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้คนอื่นดักเตือนหรือควบคุมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ได้แก่ การเอาใจใส่ต่อการเรียน ตั้งใจปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย ละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา และขอมรับผลงานที่ตนกระทำ และปรับปรุงแก้ไขผลงานในหน้าที่ของตน

จากการศึกษาของ กองศรี เชิญชม (2547, หน้า 10-12) ได้สรุปความหมายของการมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อการเรียน หมายถึง พฤติกรรมการเรียนที่นักเรียนแสดงออกเมื่ออยู่ภายในห้องเรียน ได้แก่ ไม่คุยกันส่งเสียงดัง หรือคุยกันนอกเรื่องที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่หยอกล้อกับเพื่อนขณะที่เรียน ไม่เอางานอื่นขึ้นมาทำขณะที่เรียน ไม่นั่งหลับหรือเหม่อลอย และไม่ขีดเขียนหรือเล่นสิ่งของอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการเรียน

2. ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง พฤติกรรมการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ได้แก่ ส่งตามเวลาที่กำหนด ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง ตั้งใจทำงาน ทำงานที่ได้รับมอบหมายครบทุกข้อ และถูกต้อง

จากการศึกษาของ ภารดี ศรีทอง (2543, หน้า 6) ศึกษาพบว่า ด้านลักษณะของความรับผิดชอบต่อภาระเรียนนั้น ประกอบด้วยพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. การตรงต่อเวลา
2. การรู้จักหน้าที่และกระทำหน้าที่
3. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม
4. การยอมรับผลการกระทำของตนเอง

จากการศึกษาของ อังคณา ธิรศิลาเวชย์ (2548, หน้า 13-14) ศึกษาพบว่า ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เอาใจใส่ในการทำงาน และการเรียน
2. มีความเพียรพยายาม
3. ใช้ความสามารถของตนเต็มที่
4. กล้าเผชิญความจริง และยอมรับผลการกระทำของตนเอง
5. รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่อย่างดี
6. รักษาสิทธิ และหน้าที่ของตนเอง โดยไม่ละเมิดสิทธิ และหน้าที่ของผู้อื่น
7. ติดตามผลงานที่ได้กระทำไป
8. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
9. ไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น
10. ยอมรับผลของการกระทำ

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ เป็นผลให้บุคคลมีจุดมุ่งหมายในการเรียน มีการวางแผนอย่างเป็นระเบียบ มีความมุ่งมั่นและหมั่นเพียรในการเรียนรู้ของตนเองให้สำเร็จอย่างที่ตั้งใจ

การรักการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2540, หน้า 1) อธิบายถึงคุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนว่า เป็นคุณลักษณะของความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของ เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิตร (2546, หน้า 7) ศึกษาพบว่า ความรักที่จะเรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะต่อไปนี้ เป็นผู้กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รักและใฝ่ใจในการเรียนรู้อยู่เสมอ มีความชื่นชอบผู้ที่รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ชอบแก้ปัญหาที่มีแง่คิดหลายทาง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และเห็นว่า การสอบไม่ใช่ประเด็นสำคัญหากแต่ความเข้าใจต่อเรื่องที่ศึกษามีความสำคัญมากกว่า

จากการศึกษาของ วิโรจน์ วัฒนานิมิตรกุล (2540, หน้า 8-10) ศึกษาพบว่า ความใฝ่รู้หมายถึง คุณลักษณะที่ผู้เรียนแสดงออกทางพฤติกรรมในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ และมีพื้นฐานความรู้ที่ติดต่อการศึกษาค้นคว้านั้น ๆ ประกอบด้วย

1. ทักษะการแสวงหาความรู้ หมายถึง การแสดงออกของผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใน 5 ด้าน ได้แก่

1.1 การกำหนดประเด็นค้นคว้า ประกอบด้วย การแสดงออก ดังนี้

1.1.1 การตั้งประเด็นค้นคว้า หมายถึง การกำหนดประเด็นที่ต้องการค้นคว้าพร้อมบอกที่มาและระบุเหตุผล

1.1.2 การกำหนดขอบเขตของประเด็นค้นคว้า หมายถึง การระบุโครงสร้างจัดหมู่พวก และลำดับความสำคัญของรายการที่จะค้นคว้า

1.1.3 การอธิบายประเด็นค้นคว้า หมายถึง การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นค้นคว้า

1.1.4 การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นค้นคว้า หมายถึง การแลกเปลี่ยนแนวคิดซึ่งกันและกันเกี่ยวกับประเด็นค้นคว้าให้มีความชัดเจน

1.2 การคาดคะเนผล ประกอบด้วย การแสดงออก ดังนี้

1.2.1 การตั้งประเด็นคาดคะเนผล หมายถึง การนำเสนอประเด็นคาดคะเนผลที่มีแนวโน้มของความเป็นไปได้

1.2.2 การอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นคาดคะเนผล หมายถึง การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่คาดคะเนผล

1.2.3 การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคาดคะเนผล หมายถึง การแลกเปลี่ยนแนวคิดซึ่งกันและกัน จนสามารถระบุลักษณะสำคัญของประเด็นคาดคะเนผลได้

1.3 การกำหนดวิธีการค้นคว้าและการดำเนินการ ประกอบด้วย การแสดงออก ดังนี้

1.3.1 จำแนกวิธีการค้นคว้า หมายถึง การระบุแนวทางต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการค้นคว้า

1.3.2 เลือกรูปวิธีการค้นคว้าพร้อมระบุเหตุผล หมายถึง การระบุเหตุผลในการเลือกรูปวิธีการค้นคว้าที่มีหลักการ และแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่คำตอบที่ต้องการ

1.3.3 การวางแผนการค้นคว้าตามแนวทางที่ได้กำหนด หมายถึง การแสดงขั้นตอนการดำเนินการค้นคว้า

1.3.4 การคาดคะเนสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคในการค้นคว้า หมายถึง การแสดงรายการปัญหา อุปสรรค ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในการค้นคว้าโดยการรวบรวมจากประสบการณ์เดิมหรือการคาดคะเน

1.3.5 การดำเนินการค้นคว้า หมายถึง การร่วมกันปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

1.4 การวิเคราะห์ผลการค้นคว้า ประกอบด้วย การแสดงออก ดังนี้

1.4.1 การจำแนก จัดกลุ่ม และจัดลำดับข้อมูล หมายถึง การแยกแยะข้อมูลที่ค้นคว้าได้และจัดเป็นกลุ่มพวก

1.4.2 การพิจารณาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของข้อมูล หมายถึง การระบุรายละเอียดและแสดงความเกี่ยวข้องกันของข้อมูลในแต่ละกลุ่มพวกหรืออาจจัดลำดับความสำคัญในกรณีจำเป็น

1.5 การสรุปผลการค้นคว้า ประกอบด้วย การแสดงออก ดังนี้

1.5.1 การสังเคราะห์ข้อมูล หมายถึง การเรียบเรียงข้อมูลที่ค้นพบจากการค้นคว้าและสรุปเป็นประเด็นที่ค้นคว้า

1.5.2 การอภิปรายผลจากการค้นคว้าหมายถึง การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับประเด็นที่พบจากการค้นคว้าพร้อมทั้งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ค้นพบ ที่สามารถเชื่อมโยงถึงประเด็นค้นคว้าใหม่

1.5.3 การสรุปกระบวนการในการค้นคว้า หมายถึง การระบุขั้นตอนหลักของกระบวนการที่ใช้ในการค้นคว้า

1.5.4 การประเมินกระบวนการที่ใช้ในการค้นคว้าหมายถึง การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และแนวทางแก้ไขกระบวนการค้นคว้าที่กำหนด

2. เจตคติต่อการแสวงหาความรู้ หมายถึง ความรู้สึกของผู้เรียนในการเห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ โดยใช้ทักษะการแสวงหาความรู้ 5 ด้าน ได้แก่

2.1 การกำหนดประเด็นค้นคว้า

2.2 การคาดคะเนผล

2.3 การกำหนดวิธีค้นคว้าและดำเนินการ

2.4 การวิเคราะห์ผลการค้นคว้า

2.5 การสรุปผลค้นคว้า

จากที่กล่าวมา การรักการเรียนรู้ เป็นคุณสมบัติที่ดีต่อการเรียนรู้ และเกิดความมานะพยายามในการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น รักและใฝ่เรียนรู้ มีความสุขกับการเรียนรู้ และในการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ

ความคิดสร้างสรรค์

Guilford (1967, p. 61) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดอเนกนัย (divergent thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ลักษณะความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดหาวิธีแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วย และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความคิดอเนกนัย ประกอบด้วยความคิดริเริ่ม (originality) ความคิดคล่องตัว (fluency) ความคิดยืดหยุ่น (flexibility) และความคิดละเอียดละออ

(elaboration) ดังนั้น ความคิดอเนกนัยหรือความคิดแบบกระจาย (divergent thinking) จึงตรงกันข้ามกับความคิดเอกนัย (convergent thinking) หรือความคิดในทิศทางเดียว ซึ่งเป็นลักษณะความคิดที่มุ่งเน้นเพียงความคิดเดียวเท่านั้น ในขณะที่ความคิดอเนกนัยมุ่งส่งเสริมให้เกิดความคิดมากหลากหลายทั้งปริมาณและคุณภาพ เพราะเชื่อว่า ลักษณะความคิดอเนกนัยจะเป็นหนทางให้ค้นพบความคิดที่ดีที่มีทั้งคุณภาพหรือความคิดสร้างสรรค์

อารี พันธุ์ณี (2540, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์นับเป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอเนกนัย อันนำไปสู่การคิด ค้นพบสิ่งแปลกใหม่ด้วยการคิดค้นเปลี่ยนแปลง ประยุกต์จากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นพบสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการคิดทฤษฎีหลักการ ได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นี้ มิใช่เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้หรือสิ่งที่เป็เหตุเป็นผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ต้องควบคู่กันไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการให้เป็นไปได้ หรือที่เรียกว่า เป็นจินตนาการประยุกต์นั่นเอง จึงจะทำให้เกิดผลงานจากความคิดสร้างสรรค์ขึ้น

จากการศึกษาของ ฉัตรติยา เกียรติินาวี (2548, หน้า 9) ศึกษาพบว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ กระบวนการทางความคิด ซึ่งมีลักษณะเป็ความคิดหลากหลายแง่มุม เป็นการคิดแก้ปัญหา และมีประโยชน์ นอกจากนั้นต้องมีการนำความคิดมาประยุกต์ให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งการประดิษฐ์คิดค้นนั้น อาจเป็สิ่งใหม่ หรืออาจเป็การรวมความคิดเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความคิดใหม่ขึ้นมา ความคิดสร้างสรรค์จะมีองค์ประกอบดังนี้ ความคิดริเริ่ม (originality) ความคิดคล่องตัว (fluency) ความยืดหยุ่นทางความคิด (flexibility) และความคิดละเอียดละออ (elaboration)

Torrance (1965, p. 211) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็กระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดตั้งเป็สมมติฐานขึ้น ต่อจากนั้นก็ทำการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้นขึ้นต่อไปจึงเป็การรายงานผลที่ได้รับจากการทดสอบ

วารสาร รักรวิชัย (2527, หน้า 26-27) ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ว่ามีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. เป็นคนอยากรู้อยากเห็น มีการสังเกตดี มีกิริยาโต้ตอบรวดเร็วต่อปัญหาหรือสิ่งเร้า
2. มีความสนใจและประหลาดใจในเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าใหม่ ๆ มีคำถามที่น่าสนใจ และพยายามหาเหตุผลว่าเพราะเหตุใด โดยใช้คำถามว่า ทำไม
3. มีความสามารถในการคิดอย่างกว้างลึก และสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีความรับรู้ไวต่อปัญหาต่าง ๆ
4. รู้จักคิดริเริ่มทำในสิ่งแปลกใหม่ เป็นคนช่างคิด ช่างฝัน มีอารมณ์ขัน ชอบเคาะ และชอบทำงานที่ท้าทาย มีความคิดที่กว้างขวางและยืดหยุ่น
5. เป็นคนที่เป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง รู้จักใช้เหตุผลในการแก้ไข้ปัญหา
6. มีความสามารถในการแก้ไข้คิดแปลงเพื่อนำไปแก้้ปัญหาได้สำเร็จ
7. ชอบอิสระเสรีภาพในเรื่องความคิด และการได้แสดงออก ไม่ชอบกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
8. ไม่แสดงความวิตกกังวลต่อความล้มเหลวหรือความสำเร็จมากเกินไป และไม่เคร่งเครียด
9. เป็นคนชอบวิพากษ์ วิเคราะห์อย่างมาก มีลักษณะเด่นในเรื่องการเป็นผู้นำ และมีความสามารถในการจูงใจสูง
10. ชอบตั้งสมมติฐานในการทำงานด้วยความพอใจของ นเอง โดยไม่หวังผล และการยกย่อง

จากแนวคิดข้างต้นกล่าวได้ว่า การที่บุคคลจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ยังมีปัจจัยที่สามารถส่งเสริมได้ ซึ่งจากการศึกษาของ ฉัตรดิยา เกียรตินาวิ (2548, หน้า 20) ศึกษาพบว่า การที่บุคคลจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้นั้น ย่อมเกิดจากบรรยากาศที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึง บรรยากาศที่บุคคลได้รับการยอมรับ มีความรู้สึกลดภัยและอิสระทางจิต รวมถึงบรรยากาศที่กระตุ้นให้บุคคลคิดสร้างสรรค์ และสำหรับนักเรียนในโรงเรียนนั้นสิ่งสำคัญที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นอกเหนือจากบรรยากาศสร้างสรรค์

นั่นคือ บทบาทของครูที่จะส่งเสริมให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงการจัดบรรยากาศ ในห้องเรียนให้ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance (1965, p. 54) ซึ่งเน้นตัวครูกับนักเรียนและ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กถามและให้ความสนใจต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็กและเขายัง เน้นว่า พ่อ แม่ หรือครูไม่ควรมุ่งที่คำตอบที่ถูกเพียงอย่างเดียว เพราะในการแก้ปัญหาแม่เด็ก จะใช้วิธีใด เสียบบ้างก็ควรจะยอม แต่ควรกระตุ้นให้เด็กได้วิเคราะห์ ค้นหา เพื่อพิสูจน์ การเดา โดยใช้การสังเกตและประสบการณ์ของเด็กเอง
2. ตั้งใจฟัง และเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง เมื่อเด็ก แสดงความคิดเห็นในเรื่องใด แม้จะเป็นความคิดที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ผู้ใหญ่ก็อย่าเพิ่ง ตัดสิน และรื้อถอนความคิดนั้น แต่รับฟังไว้ก่อน
3. กระตุ้นริ้นรนต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็กด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา หรือชี้แนะให้เด็กหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
4. แสดงและเน้นให้เด็กเห็นว่าความคิดของเด็กนั้นมีคุณค่า และนำไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ได้ เช่น จากภาพที่เด็กวาด อาจนำไปเป็นลายถ้วยชาม ภาชนะ เป็นภาพปฏิทิน บัตร ต.ค.ส. เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ และมีกำลังใจจะคิดสร้างสรรค์ ต่อไป
5. กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้โอกาสและเตรียมการให้เด็ก เรียนรู้ด้วยตนเอง ยกย่องเด็กที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กที่ลงมือศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ครูอาจจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ลดการอธิบายและการบรรยายลงบ้าง แต่เพิ่มการให้ นักเรียนมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น
6. เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ ค้นคว้าต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยไม่ต้องใช้วิธีชู ด้วยคะแนน หรือสอบ เป็นต้น
7. ฟังระลึกว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็กจะต้องใช้เวลาพัฒนาอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป

8. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเองและยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า

ขณะที่อุปสรรคที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์นั้น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, หน้า 68) ได้อธิบายว่า การที่บุคคลรู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับ รู้สึกแปลกประหลาด หรือไม่กล้าที่จะแตกต่างแหวกวงจากผู้อื่น ย่อมเป็นอุปสรรคต่อความคิดสร้างสรรค์ เพราะความรู้สึกเหล่านั้นจะคอยสกัดให้เราไม่กล้าคิดแตกต่าง ไม่กล้าเสนอความคิดเห็นใหม่ ๆ ทำให้ความคิดสร้างสรรค์ดี ๆ

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การที่บุคคลมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำไปสู่การริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะนำมาใช้สำหรับแก้ปัญหา และคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของตัวบุคคลเองได้ดี

การมองอนาคตในแง่ดี

Mischel (1974, p. 287) ได้กล่าวถึงแนวคิดของลักษณะมุ่งอนาคตว่า หมายถึงความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นความสำคัญของผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความต้องการได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่าหรือมากกว่าผลที่จะได้รับในปัจจุบัน จึงดำเนินการวางแผนเพื่อปฏิบัติ ต่อจากนั้นจะควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอนตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคต ซึ่งการดำเนินการปฏิบัติตามแผนนี้เป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะบรรลุผล หรือจะต้องทำเป็นจำนวนหลายครั้ง ซึ่งเป็นการควบคุมตนเองให้ละเว้นการกระทำบางอย่างในระยะเวลาหนึ่งจนกระทั่งได้ผลตามต้องการ และยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะด้านอื่นของบุคคล เช่น ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม ต่อการมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการปรับตัว และด้านสติปัญญา และความเฉลียวฉลาด

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2527, หน้า 14-15) กล่าวว่า การสอนเด็กเพื่อนำความรู้ไปใช้ในอนาคต ต้องเริ่มต้นด้วยการคาดการณ์ว่า ในอนาคตจะมีอะไรที่สำคัญและแตกต่างไปจากปัจจุบันอย่างไรบ้าง เด็กควรมีโอกาสในการวางแผนการเรียนในอนาคตของตนเอง และพัฒนาการคิดวิเคราะห์ให้มากขึ้น การมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะช่วยให้การวางแผนเป็นไปด้วยความรอบคอบ สมเหตุสมผล การสอนเพื่อให้นักเรียนมองอนาคตมุ่งอนาคต อาจทำได้ ดังนี้

1. ให้มองอนาคตด้วยทัศนคติของตนเอง เช่น มองโลกข้างหน้าว่าจะเป็นอย่างไร และตนเองจะต้องมีความรู้ ความสามารถอย่างไร จึงจะมีชีวิตอยู่ในโลกเช่นนั้นได้อย่างเหมาะสม
2. เน้นการหาทางเลือกในอนาคต โดยให้นักเรียนคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้โลกอยู่ดีมีสุข
3. ให้นักเรียนเข้าใจยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการคาดคะเนอนาคต เช่น ซีนารีโอ
4. มุ่งให้นักเรียนเข้าใจสภาพและแนวโน้มของอนาคต ความสามารถที่มนุษย์ควรจะพัฒนาในอนาคต

จากแนวคิดข้างต้น ลักษณะการมุ่งอนาคต ส่งผลให้บุคคลสามารถกำหนดเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม รู้ถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ทำให้สามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ดี และมุ่งสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการได้

จากการศึกษาของ ปิยานุช เสือสีนวล (2545, หน้า 11) ศึกษาพบว่า การมุ่งอนาคต คือ การรู้จักวางแผนกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของนักเรียนเกี่ยวกับการศึกษา และการประกอบอาชีพ รวมทั้งการรับรู้ของนักเรียนด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมายโดยบุคคลผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตมีคุณสมบัติ คือ สามารถคาดการณ์ไกลถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำเกี่ยวกับการศึกษา และการประกอบอาชีพ และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม สามารถหาแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนดำเนินเป้าหมายเกี่ยวกับการศึกษาการประกอบอาชีพในอนาคต รู้จักเลือก และกระทำการรอคอยผลที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับการศึกษา และการประกอบอาชีพ มีความเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต

ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2530, หน้า 10-12) กล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหาวิธีหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน และสามารถใช้ในการแก้ปัญหาดังต่าง ๆ อย่างได้ผล คือ การแก้ปัญหาที่มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดความต้องการ นิยามปัญหา เป็นการศึกษาถึงปัญหาที่แท้จริงว่า คืออะไรกันแน่ มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้าง และปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้น คือ อะไร
2. ขั้นการกำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย เมื่อได้มีการระบุปัญหาและความต้องการที่ชัดเจนแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบและวัดได้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญของวิธีระบบ เพราะจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนจะนำไปสู่การหาคำตอบที่แจ่มชัดเช่นกัน
3. ขั้นการกำหนดข้อจำกัด ขอบเขตในการแก้ปัญหาต้องพิจารณาข้อจำกัดอย่างละเอียดรอบคอบทั้งทางตรงและทางอ้อม และควรจะมีการจัดลำดับความสำคัญของข้อจำกัดเหล่านั้นด้วยว่า มีผลต่อการพิจารณาอย่างน้อยเพียงใด
4. ขั้นการกำหนดทางเลือก แนวทางการแก้ไข เป็นการแสวงหาทางเลือกหลาย ๆ ทาง อาจใช้วิธีการระดมพลังสมองจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย และพยายามรวบรวมความคิดและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ให้มากที่สุด
5. ขั้นการเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาทางที่ดีที่สุด การพิจารณาคัดเลือกแนวทางเลือก ต้องทำอย่างรอบคอบและระมัดระวังเพื่อให้ได้แนวทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ มาทดลองปฏิบัติโดยใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ อย่าให้มีอคติส่วนตัว หรือเอาค่านิยมส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง
6. ขั้นการทดลองปฏิบัติ ปฏิบัติตามแนวทางที่ตัดสินใจเลือก
7. ขั้นการประเมินผลการวัดผลของการปฏิบัติตามแนวทางเลือกเก็บรวบรวมข้อมูล และประเมินผล
8. ขั้นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขเมื่อพบข้อบกพร่อง ดูความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังในจุดมุ่งหมายกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ถ้าพบความแตกต่างก็ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงต่อไป

Torrance (1965, pp. 121-124) ได้พัฒนากระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (the creative problem solving process) โดยนำทักษะการคิดระดับสูงมาผสานกับกลวิธีสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถใช้ได้ในสภาพการเรียนการสอนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นป็นวิชาใด โดยกำหนดขั้นการแก้ปัญหาได้ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ค้นพบความจริง (fact finding) ในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เกิดความรู้สึก กังวลใจ มีความสับสนวุ่นวาย (mess) เกิดขึ้นในใจ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ ก็พยายามตั้งสติ และพิจารณาว่าความยุ่งยาก สับสน วุ่นวาย หรือสิ่งที่ทำให้กังวลใจนั้น คืออะไร

ขั้นที่ 2 ค้นพบปัญหา (problem finding) ขั้นนี้เกิดต่อจากขั้นที่ 1 เมื่อได้พิจารณา โดยรอบคอบแล้ว จึงสรุปว่า ความกังวลใจความสับสน วุ่นวายในใจนั้น ก็คือ การมีปัญหา เกิดขึ้นนั่นเอง

ขั้นที่ 3 ตั้งสมมติฐาน (idea finding) ขั้นนี้ต่อจากขั้นที่ 2 เมื่อรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้น ก็จะพยายามคิดและตั้งสมมติฐานขึ้น และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการทดสอบ สมมติฐานในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4 ค้นพบคำตอบ (solution finding) ขั้นนี้จะพบคำตอบจากการทดสอบ สมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ (acceptance finding) ขั้นนี้จะเป็นการยอมรับ คำตอบที่ได้จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้ว จะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร และต่อจาก จุดนี้การแก้ปัญหาหรือการค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทาง ที่จะทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อ เรียกว่า New Challenge

จากแนวคิดข้างต้น ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา ของบุคคลไม่ย่อท้อต่อปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ สามารถวางแผนการแก้ไขปัญหาได้เป็น ขั้นเป็นตอน รวมทั้งยังสามารถริเริ่มแนวคิดใหม่ ๆ และสิ่งใหม่ ๆ ได้ดีทักษะการศึกษา หาความรู้ และการรู้จักแนวทางการคิดแก้ไขปัญหา

Brockett and Hiemstra (1991, p. 57) กล่าวถึง Self-Directed Learning Readiness Scale ว่า ปัจจุบันนี้มักนิยมใช้ SDLRS โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการนำตนเอง กับ งานทดลอง กึ่งทดลอง หรืองานวิจัยหาค่าสหสัมพันธ์ของความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของบุคคล
2. ใช้เป็นเครื่องมือวินิจฉัยการประเมินผู้เรียนในด้านความพร้อมในการเรียนรู้ โดยการนำตนเอง

ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้นเป็นระดับเจตคติ และทัศนคติในเชิงบวกของตัวผู้เรียนเองที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ วิธีการที่ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการริเริ่มการเรียนรู้ กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ วางแผน การเรียนรู้ เลือกแหล่งวิทยาการในการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองตลอดเวลา และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเองด้วย อาจจะได้รับ ความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม ซึ่งความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีอยู่ในตัวผู้เรียนทุกคน อาจจะอยู่ตรงจุดใดจุดหนึ่งในตัวผู้เรียนและเป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ระดับบัณฑิตศึกษา ปรากฏว่า มีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ด้านเพศ

พิทักษ์ อักษร (2540) ศึกษาเรื่อง *ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม* พบว่า เพศชายมีภาพรวมลักษณะการเรียนรู้ โดยการนำตนเองสูงกว่าเพศหญิงที่ระดับนัยสำคัญ .05 เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบรายด้าน พบว่า เพศชาย มีลักษณะการเรียนรู้โดยการนำตนเองสูงกว่าเพศหญิง ที่ระดับนัยสำคัญ .05 มีจำนวน 5 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ความสามารถใช้ทักษะ ศึกษาหาความรู้ และการแก้ปัญหาความคิดสร้างสรรค์ มโนภาพของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ และความรักในการเรียน ส่วนองค์ประกอบรายด้านที่ไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 จำนวน 3 ด้าน คือ การมองอนาคตในแง่ดี การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ และความคิดริเริ่ม และมีอิสระในการเรียนรู้

สุนทร สุทองหล่อ (2542) ศึกษาเรื่อง *คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย* พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยภาพรวมมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า

นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกัน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้เรียนที่ดี และด้านความคิดสร้างสรรค์

จิระวัฒน์ ยูวอมรพิทักษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของ นักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ พบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกันมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในภาพรวมทุกองค์ประกอบ และ องค์ประกอบด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน ด้านการวางแผนด้านการประเมินผล การเรียนนั้น ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะมีเพียง 2 ด้านองค์ประกอบ เท่านั้น คือ องค์ประกอบด้านการวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง และด้านการแสวงหา แหล่งวิทยาการ ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษา เพศชายมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศหญิง

ทวิช นิมประสาท (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผสมผสาน วัฒนธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรม การเรียนรู้ด้วยตนเองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า นักศึกษาเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นที่ใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงทั้งเพศชายและเพศหญิงให้ความสำคัญต่อการศึกษา และการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกันทำให้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่ไม่แตกต่างกัน

วรนุช ปัญจะวัตร (2548) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนตัว ปัจจัยสภาพแวดล้อมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจ- บัณฑิตย์ พบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน โดยภาพรวมมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้เรียนที่มี ประสิทธิภาพ และด้านมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งนักศึกษาชายมีค่าคะแนนที่สูงกว่า นักศึกษาหญิงทั้ง 2 ด้าน

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วน- บุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี พบว่า เพศของนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสามารถรับผิดชอบและควบคุมตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นเพศใด มีการเรียนรู้เพื่อเป้าหมายของแต่ละคน ประกอบกับหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อ การพัฒนาอาชีพ เป็นการเรียนรู้ที่จะเป็นและตรงกับความต้องการ มีประโยชน์และมีคุณค่ากับชีวิต

Mourad (1979) ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการศึกษา เพศ และความคิดริเริ่ม ด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนที่มีสติปัญญาเลิศ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 684 คน เครื่องมือที่ใช้ศึกษา คือ Self-Directed Learning Readiness Scale--SDLRS กับ Terrence Tests of Creative Thinking Verbal Form A, Task 1-2 และ Figural Form B, Task 3 (TTCT) พบว่า คะแนน SDLRS สัมพันธ์กับคะแนน TTCT และเมื่อจำแนกนักเรียนออกตามระดับการศึกษา คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แยกตามเพศ พบว่า องค์ประกอบด้านมโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา องค์ประกอบด้านความริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ แยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างเพศ องค์ประกอบด้านความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา มีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีคะแนนสูงกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อแยกตามเพศในลักษณะรวม นักเรียนชายและหญิงในองค์ประกอบด้านการมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง แต่นักเรียนชายเหนือกว่าในองค์ประกอบด้านความคิดสร้างสรรค์

ด้านอายุ

จิระวัฒน์ ยูอรรถพิทักษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของ นักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ พบว่า นักศึกษาที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในภาพรวมทุกองค์ประกอบ และองค์ประกอบด้านการวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมาย

ในการเรียน ด้านการวางแผนการเรียน ด้านการประเมินผลการเรียนนั้นไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะมีเพียงองค์ประกอบด้านการแสวงหาแหล่งวิทยาการเพียงองค์ประกอบเดียวเท่านั้น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง พบว่า นักศึกษาที่มีช่วงอายุ 41 ปีขึ้นไป มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในองค์ประกอบด้านการแสวงหาแหล่งวิทยาการ แตกต่างจากนักศึกษาที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทวิช นิมประสาท (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีอายุต่างกัน จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่า นักศึกษาที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และอายุ 18-20 ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ซึ่งใกล้เคียงกับนักศึกษาที่มีกลุ่มอายุ 21-22 ปี และมากกว่า 22 ปี ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงให้ความสนใจต่อการเรียนรู้ และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี พบว่า อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการตนเอง เนื่องจากผู้ใหญ่เป็นผู้มีความรับผิดชอบ เต็มใจที่จะเข้ารับการศึกษาไม่ว่าจะอยู่ในช่วงใดของชีวิตด้วยผู้ใหญ่ ประกอบกับสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิตในโลกการทำงาน ในปัจจุบันที่มีวิวัฒนาการ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมทั้งบทบาททางสังคมของนักศึกษา สิ่งเหล่านี้ผลักดันให้ทุกคน โดยเฉพาะประชาชนที่ด้อยโอกาส พลาด หรือขาดโอกาสทางการศึกษา มีความจำเป็นและต้องการพัฒนาความรู้ ทักษะอาชีพให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น และการที่นักศึกษาทุกกลุ่มอายุมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับมาก ประกอบกับนักศึกษาทุกกลุ่มอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่มีความเป็นตัวของตัวเอง และสามารถนำตนเองได้

McCarthy (1986) ศึกษาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และเจตคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่างนักศึกษาอายุน้อยกับนักศึกษาที่มีอายุมาก โดยใช้ Self-Directed Learning Readiness Scale--SDLRS และ The Math Attitude Scale--MAS พบว่า นักศึกษาอายุน้อย มีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับปานกลาง และมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์เชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมาก จะมีระดับการเรียนรู้ตนเองในระดับปานกลางและสูงกว่า มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ แต่ยังคงมีความกังวลต่อการเรียนเช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีอายุน้อย เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มอายุน้อยกับกลุ่มอายุมากในด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ด้านขณะที่ศึกษา

จิระวัฒน์ ยูอมรพิทักษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ พบว่า นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาต่างกัน มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในภาพรวมทุกองค์ประกอบ และองค์ประกอบด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน ด้านการวางแผนการเรียน ด้านการแสวงหาแหล่งวิทยาการ ด้านการประเมินผลการเรียนนั้น ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะมีเพียงนักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาต่างกัน ในองค์ประกอบด้านการวิเคราะห์ความต้องการของตนเองเท่านั้น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง พบว่า นักศึกษาที่เรียนสาขานิเทศศาสตร์ มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในองค์ประกอบด้านการวิเคราะห์ความต้องการของตนเองแตกต่างกับนักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาสื่อสารมวลชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทวิช ฉิมประสาท (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษาที่มีคณะที่ศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่แล้ว จะชี้ให้เห็นความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรม

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักศึกษาที่มีคณะที่กำลังศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่
 ดังนี้ นักศึกษาที่กำลังศึกษาในคณะเทคโนโลยีการสื่อสารมวลชน มีความคิดเห็น
 ต่างกับนักศึกษาที่กำลังศึกษาคณะบริหารธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
 และคณะวิทยาศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักศึกษาที่กำลังศึกษา
 ในคณะวิทยาศาสตร์ มีความคิดเห็นต่างกับนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์
 และคณะเทคโนโลยีการสื่อสารมวลชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ การที่
 นักศึกษาที่มีคณะแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 ต่างกันนั้น อาจจะเป็นด้วยปัจจัยหลาย ๆ อย่างเช่น ลักษณะเนื้อหาของวิชาที่เรียน
 รูปแบบในการจัดกิจกรรมในการเรียนที่ต่างกัน รวมไปถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ
 ที่ใช้ในการเรียนการสอน และหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนของแต่ละคณะที่ต่างกัน
 เพราะจะเป็นตัวที่จะกำหนดและวางรูปแบบในการเรียนรู้เบื้องต้นให้กับผู้เรียน

วรณูช ปัญจะวัตร (2548) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนตัว
 ปัจจัยสภาพแวดล้อมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจ-
 บัณฑิตย พบว่า นักศึกษาที่เรียนในคณะต่างกัน โดยภาพรวม มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วย
 ตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาในรายด้าน
 พบว่า มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 ได้แก่ ด้านการเปิดใจรับที่จะเรียน ด้านความเชื่อมั่นว่า ตนเองเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ
 ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง และด้านมองอนาคตในแง่ดี ส่วนด้านที่พบ
 ความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านการมีความคิดริเริ่ม
 และการมีอิสระในการเรียน ด้านมีความรักที่จะเรียน ด้านมีความคิดสร้างสรรค์ และ
 ด้านความสามารถในการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

ด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) ศึกษา ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย
 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพของตน โดยมีได้รับ
 การศึกษาหรือเรียนจากสถาบันการศึกษาในสาขาวิชานั้น ๆ เป็นบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับ
 จากท้องถิ่นหรือสถาบัน หรือเป็นบุคคลที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นคนซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญ

ในวิชาชีพนั้น ๆ จำนวน 30 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ พบว่า คุณสมบัติของคนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ต้องเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิดวิเคราะห์ เป็นนักปฏิบัติและนักประเมินผล รวมทั้งเป็นคนที่มีความเพียรพยายาม มีความตั้งใจจริงเมื่อมีปัญหาในการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะใช้วิธีคิด และลองทำด้วยตนเองก่อน หากทำไม่ได้จะสอบถามจากผู้รู้ แหล่งข้อมูลในการเรียน คือ การทดลองทำด้วยตนเอง ผู้รู้ หนังสือ เพื่อน และการดูงาน สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ บุคลิกภาพของพ่อแม่หรือบุคคลอยู่ใกล้ชิด วิธีการสร้างสิ่งแวดล้อมในการพัฒนา คุณลักษณะที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ และจัดระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน

ครุณวรรณ ปราบพาล (2543) ศึกษาเรื่อง *ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาปริญญาโท ภาคพิเศษ กรุงเทพมหานคร คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์* พบว่า เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน มี 4 องค์ประกอบอยู่ในระดับสูง คือ การเปิดใจรับโอกาสที่จะเรียน การมองอนาคตในแง่ดี ความรักที่จะเรียน และมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลางมี 4 องค์ประกอบ คือ มีความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีทักษะที่จำเป็นในการเรียนและการแก้ปัญหา และเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้เรียนที่ดีได้ ส่วนค่าเฉลี่ยระดับต่ำไม่มี เมื่อศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ไม่มีความแตกต่างต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเปิดโอกาสในการเรียนรู้

เสริญมจิตร เรื่องมณีชัชวาล (2543) ศึกษาเรื่อง *ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร* พบว่า โดยรวมทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง 5 องค์ประกอบ คือ การเปิดใจรับโอกาสที่จะเรียน การมองอนาคตในแง่ดี มีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ความรักที่จะเรียน และมีทักษะที่จำเป็นในการเรียนและการแก้ปัญหา

จิระวัฒน์ ยูวอมรพิทักษ์ (2544) ศึกษาเรื่อง *ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ* พบว่า นักศึกษามีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในภาพรวมและทุกด้านองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก

คือ ด้านการวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน ด้านการประเมินผลการเรียน ด้านการแสวงหาแหล่งวิทยาการ และด้านการวางแผนการเรียน ตามลำดับ

เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิตร (2546) ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับ ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ใหญ่ พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ใหญ่ โดยจำแนกเป็น 8 ด้าน ตามแนวคิดของ Guglielmino (1978) โดยรวมอยู่ในระดับสูง การศึกษาความสัมพันธ์ของลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับตัวแปรในด้านเหตุผลที่เข้ามาศึกษา มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนที่กลับมาเรียนใหม่อีกครั้งนั้นจะมีผลถึงความตั้งใจเรียน ควบคุมตนเอง ให้ดำเนินไปสู่ผลสำเร็จได้ เป็นผลจากแรงจูงใจภายในที่เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้สามารถ ดำรงรักษาความพยายามเรียนรู้ต่อเนื่องไปสู่ความสำเร็จได้ เมื่อศึกษาถึงปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 5 ประการ ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผล เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ช่วยให้สามารถคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ เรียนรู้ อย่างเป็นระบบ

ทวิช ฉิมประสาท (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผสมผสาน วัฒนธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า นักศึกษามีความคิดเห็นในระดับมาก 5 อันดับแรก ได้แก่ ความสำเร็จเบื้องต้นในชีวิตคือการศึกษา การเข้าฟังบรรยาย ในชั้นเรียนส่งผลในการเรียนของข้าพเจ้าดีขึ้น การสอนที่มีประสิทธิภาพ คือ การสอน ให้ผู้เรียนคิดเป็น เมื่อนักศึกษาเรียนรู้สิ่งใดจะพยายามทำให้ดีที่สุด และนักศึกษามี ความต้องการที่จะเรียนตามความสนใจของนักศึกษา ส่วน 5 อันดับสุดท้าย ได้แก่ นักศึกษา สามารถแก้ปัญหาในการเรียน โดยใช้บริการจากงานแนะแนว นักศึกษาชอบที่จะซักถาม อาจารย์เกี่ยวกับบทเรียน การเรียนรู้จาก e-learning มีส่วนพัฒนาความรู้ นักศึกษาสนใจ

กับข่าวสารในมหาวิทยาลัยรามคำแหงเพราะช่วยในการเรียนได้ดี และนักศึกษาชอบใช้บริการห้องสมุดของมหาวิทยาลัย

วรรณุช ปัญจะวัตร (2548) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนตัว ปัจจัยสภาพแวดล้อมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจ-บัณฑิตย์ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับมาก 3 ด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเปิดใจรับ โอกาสที่จะเรียน ด้านมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ด้านความเชื่อมั่นว่า ตนเองเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ และนักศึกษาที่มีพฤติกรรมการเรียนรู้ตนเองในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความสามารถ ในการใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้ และทักษะการแก้ไขปัญหา ด้านการมองอนาคตในแง่ดี ด้านมีความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียน ด้านมีความรักที่จะเรียน และด้านมีความคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษากาการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านการเปิดโอกาสการเรียนรู้ พบว่า มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับ ดังนี้ ไม่มีใครแก่เกินการเรียนรู้สิ่งใหม่ ในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงสนใจที่จะเรียนรู้ความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง พอใจกับการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ยินดีที่จะรับฟังข้อผิดพลาดหรือสิ่งที่ควรแก้ไขในงานที่ทำ สนุกกับการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียน พิพิธภัณฑ์ เมื่อมาเรียนที่นี่ได้ในสิ่งที่คาดหวังไว้ เช่น ได้รู้จักการแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้อาจเนื่องจากลักษณะการเรียนของนักศึกษายสายสามัญระดับมัธยมปลาย มีการพบกลุ่ม สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง โดยนักศึกษาจะต้องมีการเตรียมตัวศึกษาจากสื่อ เอกสาร และบทเรียน ล่วงหน้า หรือเตรียมปัญหาข้อสงสัยที่นักศึกษาพบมาก่อนพบกลุ่มแต่ละครั้งด้วยตนเองเมื่อมาพบกลุ่ม ก็จะมีการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ตลอดจนซักถามปัญหาข้อสงสัยจากบทเรียน หรือเนื้อหาบทเรียนที่เตรียมมากับครู ศูนย์การเรียนชุมชน หรือครูประจำกลุ่ม เพื่อนร่วมเรียน

ด้านมโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ

เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิตร (2546) ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับ ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ใหญ่ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของลักษณะ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การรับรู้ประสิทธิภาพแห่งตน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ และการรับรู้ประสิทธิภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นผลจากการเรียนที่ต้องมีความรับผิดชอบสูง และต้องรู้ถึงความสามารถของตนเองว่ามีในระดับใด มีความต้องการของตนเอง มีการวางแผน อนาคตของตนเอง นอกจากนี้ ยังมุ่งที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จึงมีความพยายาม และมุ่งมั่นที่จะเอาชนะ ต่อสู้กับอุปสรรคเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านมโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มี ประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ดังนี้ สามารถควบคุมตนเองให้ศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ได้ สนใจหรือต้องการ เรียนรู้สิ่งใด สามารถหาวิธีเรียนรู้สิ่งนั้นจนได้ เชื่อว่า ตนเองเป็นคนที่กระตือรือร้น ในการเรียนรู้ แม้ว่าจะมีภาระกิจมากแต่ก็สามารถจัดแบ่งเวลาสำหรับการเรียนได้ และมีความมั่นใจในตนเองเป็นอย่างมากที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาต้องเรียนรู้ ด้วยตนเอง ไม่มีการเรียนการสอนเหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ต้องทำให้ผู้เรียน มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองตลอดเวลา

Posner (1990) ศึกษาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การรับรู้ความสามารถและ การปรับตัวของนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนมัธยมแบบเปิด โดยศึกษา ทักษะ เจตคติ และลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนจบการศึกษา และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความสามารถ การปรับตัวของผู้เรียนและการรับรู้ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของผู้เรียน พบว่า การพัฒนาทักษะการนำตนเอง เจตคติและลักษณะนิสัยค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง ไปทีละน้อยในขั้นต้น ๆ ของการเรียน และการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจน การรับรู้ ความสามารถทางการศึกษาในทางบวกส่งผลต่อการสำเร็จการศึกษาและมีความสัมพันธ์

ทางบวกกับการปรับแรงจูงใจภายในต่อการเรียน ส่วนประกอบของแรงจูงใจภายในที่ส่งผลต่อระดับของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การชอบสถานการณ์ การเรียนรู้ที่ทำท่าย โครงการเรียนรู้ที่ให้อิสระแก่ผู้เรียน การมีความเชื่อมั่นต่อความอยากรู้ อยากเห็น และมีความสนใจ

ด้านความริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้

วัลย์กรณ์ คำมา (2548) ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเองในประเทศไทย พบว่า งานวิจัยที่ผลิตขึ้นในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 57.40) มีการพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดในปี พ.ศ. 2540 และปี พ.ศ. 2546 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลองมากที่สุด โดยการสังเคราะห์เชิงปริมาณ โดยวิธีวิเคราะห์แบบเมตต้า พบว่า วิธีการที่สามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ได้แก่ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม และพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ ตัวแปรสัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง และตัวแปรเพศ การสังเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า วิธีการตามแนวทฤษฎีทางจิตวิทยาที่สามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ได้แก่ การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา การฝึกพฤติกรรมการกล้าแสดงออก กระบวนการกลุ่ม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง ตัวแปรเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ ความวิตกกังวล ความรับผิดชอบ ความภาคภูมิใจในตนเอง ลักษณะความเป็นผู้นำ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว บทบาทของครู และผู้ปกครอง การให้รางวัล และการลงโทษ ความคิดสร้างสรรค์ การยอมรับตนเอง ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม คุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวินัย

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านความริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ รักที่จะเรียนรู้ด้วยความเต็มใจไม่มีการบังคับ ชอบเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ในชั้นเรียนสามารถวางแผนได้ว่าต้องทำอะไร

อย่างไร แม้ว่าจะยากโดยไม่ต้องให้ครูกัด ต้องการข้อมูลความรู้บางอย่าง มั่นใจว่าสามารถแสวงหาจากสิ่งต่าง ๆ ได้เวลาทำงานกลุ่มมักเป็นผู้ริเริ่มในการคิดวางแผนปฏิบัติงาน ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบมีประสบการณ์ ที่ต้องการจะพัฒนาความรู้ของตนเองในการประกอบอาชีพ ในการดำรงชีวิต ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มี ทั้งนี้ ผู้ใหญ่มักจะมีความเป็นตัวของตัวเองคิดว่าตนเองสามารถชี้นำตนเองได้

ด้านความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

ภารดี ศรีทอง (2543) ศึกษาเรื่อง ผลการใช้โปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยา เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2542 จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกโดยใช้โปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยา จำนวน 30 คน กลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก จำนวน 30 คน เป็นเวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการโปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยามีความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่า นักศึกษาเพศหญิงที่ได้รับการโปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยามีความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนสูงกว่านักศึกษาเพศชายที่ได้รับการโปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักศึกษาที่ได้รับการเลี้ยงดูแตกต่างกันหลังการฝึกโปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยามีความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนสูงกว่านักศึกษาที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการอบรมเลี้ยงดูต่อการพัฒนาความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาที่ได้รับการโปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยา

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ เป็นผู้รับผิดชอบต่อการเรียนของ

ตนเอง ตั้งใจและเต็มใจเรียนในสิ่งที่สนใจแม้ว่าจะยาก ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าตนเองควรเรียนอะไรและจะเรียนอย่างไร ชอบการเรียนที่ต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และสามารถบอกได้ว่าตนเองเรียนสิ่งใดได้ดีหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีความสนใจที่จะเรียนรู้และต้องการตัดสินใจต่อการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนการศึกษานอกโรงเรียน วิธีเรียนพบกลุ่ม นักศึกษาจะต้องมีการเตรียมตัว ศึกษาสื่อ เอกสารการเรียนล่วงหน้าก่อนพบกลุ่ม เมื่อพบกลุ่มก็จะมี การแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

ด้านการรักการเรียนรู้

เอมอร์ แก้มกล้าตี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านรักการเรียนรู้ เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ ต้องการเรียนรู้ให้มากขึ้นเพื่อเป็นคนที่มีความเจริญก้าวหน้า มีความสนใจ และต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ การที่ชีวิตต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นเรื่องที่ทำให้กระตือรือร้น ใฝ่เรียนใฝ่รู้ ชื่นชอบผู้ที่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และสนุกกับการเรียนรู้ และปรารถนาให้แต่ละวันมีเวลามาก ๆ ที่จะเรียน ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้พลาดโอกาส หรือขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระบบ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พวกเขาต้องรักการเรียนรู้ เพื่อที่จะพัฒนาตนเอง สามารถก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นการเรียนรู้จะทำให้สามารถก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

Barnes (1999) ศึกษาความใฝ่รู้และความพร้อมในการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาประกาศนียบัตรการพยาบาล ซึ่งการเรียนรู้แบบนำตนเองกับความอยากรู้อยากเห็น (ใฝ่รู้) เป็นคุณลักษณะที่ต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความใฝ่รู้ระดับสูง 1 ใน 8 คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้แบบนำตนเอง ตามระบบของ Guglielmino (1978) การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความใฝ่รู้กับความพร้อมในการเรียนแบบนำตนเองของนักศึกษา

ผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานี้ต้องการคำตอบเกี่ยวกับการส่งผลร่วมกันของ Self-Directed Learning Readiness Scale--SDLRS กับความใฝ่รู้ และผลของระดับการศึกษา ของนักศึกษาพยาบาล SDLRS และการใฝ่รู้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาล 170 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัด SDLRS ของ Guglielmino (1978) และแบบวัดความใฝ่รู้ของ Crossing's และเก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับอายุ เพศ สถานภาพสมรส ศาสนา ระดับการศึกษา จากข้อมูลของสถาบัน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง SDLRS ความต้องการความรู้ SDLRS กับการรับรู้คุณค่า (perceived value) และการรับรู้คุณค่ากับการต้องการความรู้ต่อไป

ด้านความคิดสร้างสรรค์

สิทธิชัย วรรณวงศ์ (2544) ศึกษาเรื่อง *การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในสถานที่ทำงาน โดยศึกษาในนิสิตปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ 3 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นนิสิตสาขาบริหารธุรกิจ โครงการปริญญาโทบริหารธุรกิจภาคค่ำ (Young Executive MBA) จำนวน 267 คน พบว่า สถานที่ทำงานที่นิสิตปริญญาโททำงานอยู่มีสภาพแวดล้อมที่ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และขณะเดียวกัน ยังมีสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยขัดขวางความคิดสร้างสรรค์ และเสนอว่า หากลดทอนปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ขัดขวางความคิดสร้างสรรค์จะทำให้พนักงานนำเสนองานที่มีความสร้างสรรค์ได้มากขึ้นกว่านี้ได้*

ฉัตรติยา เกียรติินาวิ (2548) ศึกษาเรื่อง *ผลของการใช้โปรแกรมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาทักษะการแปรทำนองดนตรีไทยของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1-2 สาขาศรีรักษ์ไทย (ปีพาทย์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1-2 สาขาศรีรักษ์ไทย (ปีพาทย์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ปีการศึกษา 2547 ที่มีประสบการณ์การเรียนดนตรีไทยน้อยกว่า 10 ปี และเรียนเครื่องดนตรีไทยที่สามารถแปรทำนองได้ มีจำนวนทั้งหมด 12 คน จากนั้นนำมาแบ่งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีแบ่งแบบจับคู่ กลุ่มละ 6 คน ดำเนินการจัดโปรแกรมความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะการแปรทำนองดนตรีไทย ให้กับนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากนักเรียนกลุ่มทดลองสัปดาห์ละ*

2 ครั้ง คือ วันอังคาร และวันศุกร์ ครั้งละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ตั้งแต่เวลา 15.00-16.00 น. เริ่มทดลองตั้งแต่วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2548 ถึงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนตามแผนการเรียนปกติ และไม่ได้รับโปรแกรมใด ๆ ขึ้นการทดสอบหลังการทดลอง (post-test) เมื่อเสร็จสิ้นการจัดโปรแกรมความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะการแปรทำนองดนตรีไทยแล้ว 1 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดทักษะการแปรทำนองดนตรีไทยอีกครั้งหนึ่ง พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนรวมจากแบบวัดทักษะการแปรทำนองดนตรีไทยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และภายหลังการทดลอง นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมความคิดสร้างสรรค์มีคะแนนทักษะในการแปรทำนองดนตรีไทยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะการแปรทำนองดนตรีไทย

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านความคิดสร้างสรรค์* เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ เป็นผู้รับผิดชอบการเรียนของตนเอง สามารถนำความรู้ความชำนาญที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนางานที่ทำด้วยความเคยชินให้เป็นงานที่มีคุณภาพ สามารถแก้ปัญหาด้วยวิธีใหม่ ๆ ชอบคิด และทดลองสิ่งใหม่ และคิดหาวิธีการเรียนในเรื่องหนึ่ง ๆ ได้หลายวิธี ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนมากเป็นวัยผู้ใหญ่ ซึ่งความต้องการในการเรียนของผู้ใหญ่เป็นการเรียนเพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและประกอบอาชีพได้ทันที

ด้านการมองอนาคตในแง่ดี

นิภา สมิตะสิริ (2547) ศึกษาเรื่อง *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะการมุ่งอนาคตของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร* พบว่า วัยรุ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ดี แต่สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงว่า โรงเรียนยังเปิดโอกาสอันส่งเสริมให้วัยรุ่นเกิดลักษณะมุ่งอนาคตน้อย ขณะที่ลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวก

กับสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว แสดงให้เห็นว่า การที่บิดามารดาได้มีส่วนส่งเสริมให้วัยรุ่น
เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยการลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้วัยรุ่นรู้จักช่วยเหลือ
ตนเอง เรียนรู้การมีวินัย และสามารถปรับตัวอยู่ได้ในสังคม จะมีผลทำให้วัยรุ่นเติบโต
เป็นผู้ใหญ่ที่รู้บทบาทหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิด
ความสุขได้ และลักษณะการมุ่งอนาคตของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวก กับสิ่งแวดล้อม
ทางโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า วัยรุ่นที่ได้รับประสบการณ์จากโรงเรียน โดยที่โรงเรียนได้จัด
กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการปลูกฝัง และส่งเสริมความมีระเบียบวินัยที่เหมาะสมแก่นักเรียน
และครู ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการ และจัดสภาพ-
แวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา การศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่น พบว่า
ลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม แสดงว่า
การเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้เรียนรู้นั้นควรจะเป็นการร่วมมือ ร่วมใจ และตั้งใจของทุกฝ่าย
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัยรุ่น

เอมอร์ แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วน-
บุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
ของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านการมองอนาคตในแง่ดี เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า
อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ กำลังเรียนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการมีชีวิตที่ดี
เมื่อเรียนจบได้รับวุฒิปัตร์แล้ว การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ก็จำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดไป การเรียนรู้
เป็นเครื่องมือในการดำรงชีพ เชื่อว่า คนเราต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตจึงจะมีความคิดที่จะ
แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และถ้ามีปัญหาถือว่าเป็นสิ่งท้าทายให้ต้องศึกษาเรียนรู้
เพื่อหาวิธีแก้ไข ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นวัยผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่เป็นผู้มีความรู้
มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก ต้องการพัฒนา
ตนเองไปสู่จุดมุ่งหมาย

ด้านความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

ทัศนีย์ เกริกกุลธร, ปานทิพย์ ประเสริฐผล, เพ็ญศรี จึงธนาเจริญเลิศ และพะเยาว์ พงษ์ศักดิ์ชาติ (2546) ศึกษา ผลของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในภาคปฏิบัติแบบบูรณาการระหว่างวิชาต่อความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาและความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาพยาบาล พบว่า เมื่อสิ้นสุดการทดลองคะแนนเฉลี่ยความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหานักศึกษากลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นเมื่อสิ้นสุดการทดลองและมากกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คะแนนเฉลี่ยความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระยะก่อนทดลอง และระยะสิ้นสุดการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและแตกต่างกับคะแนนของกลุ่มเปรียบเทียบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เอมอร แก้มกล้าสี (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนพบกลุ่ม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2548 ในจังหวัดชลบุรี ด้านความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ชมรายการโทรทัศน์ การแสดง การปฏิบัติงาน ฯลฯ สามารถให้ความรู้ได้ เชื่อว่าทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนเป็นวิธีแสวงหาข้อมูลความรู้ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ ชอบถามผู้รู้ในสิ่งที่สงสัยและมีความรู้ดีกว่าตนเองมีสิทธิ์ที่จะถาม เมื่อมีปัญหาและข้อสงสัยต้องการที่จะเรียนรู้ฝึกทักษะ ใช้ความคิดริเริ่มว่าควรทำอย่างไร และเมื่อมีปัญหาในการเรียนหรือการทำงานมักจะสามารถเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป จากงานวิจัยข้างต้นที่ได้กล่าวมา มุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญและความสอดคล้องของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม ทัศนคติ เจตคติ อายุ เพศ การศึกษา รวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้ การอบรมเลี้ยงดู เป็นต้น ล้วนแต่มีผลต่อการพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้แบบทดสอบ SDLRS เป็นแบบวัดทัศนคติ เจตคติ ที่มีต่อความต้องการพัฒนาตนเองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

รวมทั้งให้เกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง และพัฒนาตนเองต่อไป